

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Съвет на Европа/Европейски съд по правата на човека, 2013 г. Този превод не обвързва Съда. За допълнителна информация, моля вижте пълните указания за авторските права в края на документа.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013. This translation does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013. La présente traduction ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

ПЪРВО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО BURDOV СРЕЩУ РУСИЯ (№ 2)

(Жалба № 33509/04)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

15 януари 2009 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

04/05/2009 г.

Решението може да претърпи редакционни промени.

По делото Burdov срещу Русия (№ 2),
Европейският съд по правата на човека (първо отделение),
засадаващ като камара в състав:
Christos Rozakis, *председател*,
Anatoly Kovler,
Elisabeth Steiner,
Dean Spielmann,
Sverre Erik Jebens,
Giorgio Malinverni,
George Nicolaou, *съдии*,
и André Wampach, *заместник-секретар на отделението*,
след като разгледа делото в закрито заседание, проведено на
16 декември 2008 г.,
постановява следното решение, прието на същата дата:

ПРОЦЕДУРА

1. Делото е образувано по жалба (№ 33509/04) срещу Руската федерация, подадена до Съда съгласно чл. 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от руския гражданин г-н Анатоли Тихонович Бурдов (Anatoliy Tikhonovich Burdov) („жалбоподателят“) на 15 юли 2004 г.

2. Руското правителство („правителството“) е представлявано от г-жа V. Milinchuk, бивш представител на Руската федерация пред Съда, и от г-н G. Matyushkin, представител на Руската федерация пред Съда.

3. Жалбоподателят се оплаква по чл. 6 от Конвенцията и чл. 1 от Протокол № 1 от неизпълнението от страна на властите на решения на националните съдилища, постановени в негова полза.

4. На 22 ноември 2007 г. председателят на първо отделение е взел решение да уведоми правителството за оплакването на жалбоподателя. Решено е било също така жалбата да се разгледа по същество едновременно с нейната допустимост (чл. 29 § 3).

5. На 3 юли 2008 г. камарата е взела решение, съгласно чл. 54 § 2 (с) от Правилника на Съда, да разгледа делото с предимство съгласно чл. 41 от Правилника и да покани страните да представят допълнителни писмени становища по жалбата. Камарата е решила също така да информира страните, че обсъжда доколко е уместно да приложи процедурата по издаване на пилотно решение по делото (виж *Broniowski срещу Полша* [ГК], 31443/96, §§ 189-194 и диспозитива, ECHR 2004-V, и *Hutten-Czapska срещу Полша* [ГК] № 35014/97, ECHR 2006-... §§ 231-239 и диспозитива). Жалбоподателят е представил

допълнително становище на 11 август 2008 г., а правителството - на 26 септември 2008 г.

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ПО ДЕЛОТО

6. Жалбоподателят, г-н Анатоли Тихонович Бурдов, е руски гражданин, който е роден през 1952 г. и живее в Шахти, Ростовска област на Руската федерация.

7. На 1 октомври 1986 г. жалбоподателят е бил призован от военните власти да вземе участие в спешни операции във връзка с бедствието в Чернобилската атомна централа. Жалбоподателят е участвал в операциите до 11 януари 1987 г. и в резултат на това е пострадал от продължителното излагане на радиоактивни лъчения. Има право на различни социални помощи в тази връзка.

8. След 1997 г. жалбоподателят неколкратно е водил дела пред националните съдилища, считайки, че компетентните държавни власти не заплащат тези помощи изцяло и в срок. Съдилищата са уважавали исквете му, но редица съдебни решения са останали неизпълнени за различни периоди от време.

А. Решението на Съда от 7 май 2002 г. по делото *Burdov срещу Русия* и по-нататъшни развития

1. Констатациите на Съда

9. На 20 март 2000 г. жалбоподателят за първи път се е оплакал пред Съда от неизпълнение на решения на националните съдилища (жалба № 59498/00). В решението си от 7 май 2002 г. Съдът е установил, че решенията на Градския съд на Шахти от 3 март 1997 г., 21 май 1999 г. и 9 март 2000 г. са останали неизпълнени изцяло или отчасти поне до 5 март 2001 г., когато Министерството на финансите е взело решение да изплати изцяло дълга към жалбоподателя. Съдът съответно е установил нарушение на чл. 6 от Конвенцията и на чл. 1 от Протокол № 1 във връзка с бездействието на властите при изпълнението на тези решения, продължило с години (*Burdov срещу Русия*, № 59498/00, §§ 37-38, ECHR 2002-III).

2. Резолюция ResDH(2004)85 на Комитета на Министрите във връзка с решението на Съда от 7 май 2002 г.

10. Съгласно чл. 46 § 2 от Конвенцията, решението на Съда от 7 май 2002 г. по делото *Burdov срещу Русия* е било изпратено на Комитета на министрите за надзор върху изпълнението му. Комитетът е поканил правителството да го информира за мерките, които е взело вследствие на решението на Съда от 7 май 2002 г., с оглед на задължението на Руската федерация да изпълни решението съгласно чл. 46 § 1. На 22 декември 2004 г. Комитетът е приел резолюция ResDH(2004)85 по делото. Вземите от руските власти мерки са обобщени от правителството в приложението към тази резолюция:

„(...) По отношение на индивидуалните мерки, дължимите суми съгласно решенията на националните съдилища бяха изплатени на жалбоподателя на 5 март 2001 г. (...) Впоследствие, с решение от 11 юли 2003 г. (станало окончателно на 1 октомври 2003 г.) Градският съд на Шахти е разпоредил индексирание на месечната му издръжка. Социалните власти продължават да спазват решенията на националните съдилища, като плащат редовно присъдените суми.

В допълнение, руските власти приеха следните генерални мерки за изпълнение на решението на Европейския съд.

а) Решаване на подобни случаи

Най-напред, правителството плати натрупаните дългове в резултат на неизпълнението на решения на националните съдилища, с които са присъдени обезщетения и социални помощи на жертвите от Чернобил в положението на жалбоподателя (общо 2 846 милиона рубли са изплатени от януари до октомври 2002 г.).

Властите изпълниха и 5 128 други решения на националните съдилища, свързани с индексирането на помощите за жертвите на Чернобил.

Правителството също така подобри бюджетния си процес, за да гарантира, че на органите за социално подпомагане ще бъдат отпуснати необходимите бюджетни средства (2 152 071 000 рубли са били отпуснати за 2003 г., 2 538 280 500 рубли за 2004 г. и 2 622 335 000 за 2005 г.), за да могат редовно да изпълняват финансовите си задължения, произтичащи, наред с друго, от подобни решения. (...)

б) Нова система за индексирание, въведена по законодателен път

Що се отнася до задължението за редовна индексация на сумите, присъждани от националните съдилища, действащото законодателство през разглеждания период предвиждаше при изчислението на помощите да се използва индексът на разходите за живот. С решение от 19 юни 2002 г. Конституционният съд обяви съответните разпоредби за противоконституционни, като прие, че системата не е ясна и предвидима; в своето решение Конституционният съд се позова, *inter alia*, на заключенията на Европейския съд в решението *Burdov*. Вследствие на

това, на 2 април 2004 г. руският Парламент измени законодателството, уреждащо социалното осигуряване на жертвите на Чернобил. Новият закон, който е в сила от 29 април 2004 г., предвижда система за индексирание на помощите, основана на инфлационния индекс, използван при изчислението на федералния бюджет за следващата финансова година.

с) Публикуване и разпространение на решението

Решението на Европейския съд по делото Burdov е публикувано в *Российская газета* (на 4 юли 2002 г.), главното официално периодично издание, в което се обнародват всички закони и подзаконовни актове на Руската федерация и което се разпространява широко до всички власти. Решението е публикувано и в редица руски правни списания и интернет бази данни и поради това е леснодостъпно за властите и за обществеността.

д) Заключение

С оглед на изложеното по-горе, руското правителство намира, че приетите вследствие на решението мерки ще предотвратят нови подобни нарушения на Конвенцията по отношение на категорията лица, които се намират в положението на жалбоподателя, и че по този начин Руската федерация е изпълнила задълженията си по чл. 46, т. 1 от Конвенцията по настоящото дело.

Правителството вярва също така, че приетите мерки представляват и осезаема стъпка към решаването на по-общия проблем с неизпълнението на решения на националните съдилища в различни области, повдигнат по други дела, заведени пред Европейския съд срещу Руската федерация. Правителството продължава да предприема действия за решаването на проблема, най-малкото в контекста на изпълнението на други решения на Европейския съд под надзора на Комитета.”

11. Комитетът е установил, че на 16 юли 2002 г., в рамките на определения срок, правителството е изплатило на жалбоподателя обезщетението, присъдено с решението от 7 май 2002 г. Той е отбелязал по-конкретно и мерките, взети по отношение на категорията лица в положението на жалбоподателя. С оглед на всички приети мерки Комитетът е заключил, че е упражнил правомощията си по чл. 46 § 2 от Конвенцията в този случай. Комитетът същевременно е припомнил, че властите се занимават, под негов надзор, и с по-общия проблем с неизпълнението на решения на националните съдилища в Руската федерация в контекста на други висящи дела.

В. Изпълнение на нови решения на националните съдилища в полза на жалбоподателя

1. Решение на Градския съд на Шахти от 17 април 2003 г.

12. На 17 април 2003 г. Градският съд на Шахти е осъдил Управлението на труда и социалното развитие (*Управление труда и социального развития*) в Шахти да плати на жалбоподателя 15 984,80

руски рубли като обезщетение за забавеното плащане на помощи съгласно чл. 208 от ГПК. На 9 юли 2003 г. решението е било потвърдено от Окръжния съд на Ростов и е влязло в сила.

13. През периода 2003-2005 г. жалбоподателят многократно е представял изпълнителния лист пред задължения орган, пред съдия-изпълнителя, пред Федералната хазна и отново пред задължения орган. На 19 август 2005 г. властите са превели присъдената от съда сума по сметка на жалбоподателя.

2. Решение на Градския съд на Шахти от 4 декември 2003 г.

14. На 4 декември 2003 г. Градският съд на Шахти е осъдил Управлението на труда и социалното развитие да плати на жалбоподателя лихва за забава в размер на 68 463,54 рубли във връзка със забавени плащания в периода между 1999 и 2001 г., в съответствие със Закона за задължителното обществено осигуряване от 1998 г. (№ 125-ФЗ). Решението не е обжалвано и е влязло в сила на 15 декември 2003 г.

15. Според жалбоподателя, той е представил изпълнителния лист на ответното управление на същия ден. На неуточнена дата изпълнителният лист е бил внесен в Службата на съдия-изпълнителите в Шахти; на 30 юни 2004 г. последната е решила, че решението не може да се изпълни, тъй като срещу имуществото на длъжника не може да се насочи изпълнение.

16. На 14 ноември 2005 г. Градският съд на Шахти е уважил искането на ответника за поправка на аритметична грешка и е намалил присъдената сума на 68 308,42 рубли. На 9 март 2006 г. същият съд е уважил искането на жалбоподателя за поправка на аритметична грешка и е осъдил ответника да плати на жалбоподателя 108 251,95 рубли. На 18 октомври 2006 г. властите са изплатили последната сума на жалбоподателя.

3. Решението на Градския съд на Шахти от 24 март 2006 г.

17. На 24 март 2006 г. Градският съд на Шахти е осъдил Департамента на труда и социалното развитие (*Департамент труда и социалного развитие*) в Шахти да индексира месечната помощ за храна, дължима на жалбоподателя, считано от 1 януари 2006 г. Съдът е определил сумата на месечните плащания на 1 183,73 рубли с последваща индексация и е присъдил еднократно плащане на 36 877,06 рубли като обезщетение за неплащане в пълен размер на предишни месечни помощи. В допълнение, считано от 1 януари 2006 г., департаментът е бил осъден да плаща месечни суми от 1 972,92 рубли, подлежащи на последваща индексация, като обезщетение за увреждане на здравето на жалбоподателя. Съдът също така е осъдил ответника да

плати на жалбоподателя съответно 4 980,24 рубли и 13 312,46 рубли като обезщетение за неплащане в пълен размер на месечните плащания във връзка с увреждането на здравето и помощите за храна за периода от 2000 до 2005 г., както и допълнителна индексация от 1 652,35 рубли във връзка с увреждането на здравето на жалбоподателя. На 22 май 2006 г. решението е потвърдено от Окръжния съд на Ростов и е влязло в сила.

18. На 20 юли 2007 г. Градският съд на Шахти е допуснал поправка на аритметична грешка в решението си и е изменил първоначално присъдената сума от 4 980,24 рубли на 5 222,78 рубли.

19. На 2 ноември 2006 г. решението от 24 март 2006 г. е било изпълнено в по-голямата му част: общо 67 940,56 рубли са били изплатени по сметка на жалбоподателя. Същевременно Министерството на финансите не е индексирало месечните плащания, както е разпоредил съдът, и жалбоподателят е продължил да получава такива плащания в по-нисък размер. На 1 юли 2007 г. министерството е взело решение да ги индексира. На 17 август 2007 г. жалбоподателят е получил 9 112,26 рубли като обезщетение за намаления размер на плащаните дотогава месечни суми.

4. Решения от 22 май 2007 г. и 21 август 2007 г.

20. На 22 май 2007 г. Градският съд на Шахти е осъдил Департамента на труда и социалното развитие да плати на жалбоподателя, считано от 1 юни 2007 г., сумата от 17 219,43 рубли месечно, подлежаща на последващо индексирание, като обезщетение за увреждане на здравето. В допълнение, департаментът е трябвало да плати и 188 566 рубли като обезщетение за непълно плащане на предишни месечни помощи. Решението не е било обжалвано и е влязло в сила на 4 юни 2007 г. Било е изпълнено на 5 декември 2007 г.

21. На 21 август 2007 г. Градският съд на Шахти е осъдил Федералната агенция на труда и заетостта да плати на жалбоподателя 225 821,73 рубли като обезщетение за определени забавени плащания за увреждане на здравето в периода между 2000 и 2007 г. Решението не е било обжалвано и е влязло в сила на 3 септември 2007 г. Било е изпълнено на 3 декември 2007 г.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО

А. Изпълнение на решения на националните съдилища

1. Закон за процедурата за принудително изпълнение

22. Чл. 9 от Федералния закон за принудителното изпълнение от 21 юли 1997 г. (№ 119-ФЗ), в редакцията му през разглеждания период, предвиждал, че съдия-изпълнителят трябвало да даде на длъжника петдневен срок за доброволно изпълнение на изпълнителния лист. Съдия-изпълнителят предупреждавал длъжника, че при неспазване на този срок щели да последват действия на принудително изпълнение. Съгласно чл. 13 от Закона, принудителното изпълнение трябвало да приключи в двумесечен срок от получаването на изпълнителния лист от съдия-изпълнителя.

2. Специална процедура за изпълнение на съдебни решения, издадени срещу държавата и нейните институции

23. През 2001-2005 г. съдебните решения, издадени срещу публични власти, са били изпълнявани в съответствие с установената специална процедура, *inter alia*, съгласно правителствен указ № 143 от 22 февруари 2001 г., а впоследствие съгласно указ № 666 от 22 септември 2002 г., като изпълнението е било възложено на Министерството на финансите (виж по-нататъшни подробности в *Pridatchenko and Others срещу Русия*, №№ 2191/03, 3104/03, 16094/03 и 24486/03, §§ 33-39, 21 юни 2007 г.). С решение от 14 юли 2005 г. (№ 8-П) Конституционният съд е обявил за противоконституционни определени разпоредби, уреждащи специалната процедура за изпълнение. След това решение, Законът от 27 декември 2005 г. (№ 197-ФЗ) е добавил нова глава в Кодекса за бюджета, с която специалната процедура е била изменена. Законът оправомощавал Федералната хазна да изпълнява решенията срещу юридическите лица, финансирани от федералния бюджет, а Министерството на финансите – решенията срещу държавата. Съгласно чл. 242.2.6 от Кодекса за бюджета, съдебните решения се изпълнявали в тримесечен срок след получаването на необходимите документи.

24. Допълнителни специални процедури за плащане на социални помощи на лица, пострадали от радиоактивни лъчения по време на трагедията в Чернобил, са били предвидени в Закон № 1244-1 от 15 май 1991 г. с последващи изменения и в правителствени укази № 607 от 21 август 2001 г., № 73 от 14 февруари 2005 г. и № 872 от 30 декември 2006 г. В периода от 2002 до 2004 г. обезщетенията за

увреждане на здравето са били осигурени от Министерството на труда в рамките на бюджетните средства, предвидени за съответната фискална година. През 2005-2006 г. такова обезщетение е било осигурено от териториалните отдели на Федералната агенция на труда и заетостта, а през 2007-2008 г. – от самата агенция, въз основа на регистрите, представени от органите за социално подпомагане, и в рамките на бюджетните средства, предвидени за това.

3. Доклад на Комисаря по правата на човека на Руската федерация

25. В доклада за дейността на Комисаря по правата на човека на Руската федерация през 2007 г. се посочва, че възприемането на съдебните решения като актове, които биха могли да бъдат наречени „незадължителни препоръки“, все още е широко разпространено явление не само в обществото, но и сред държавните органи. Отбелязано е, че проблемът с неизпълнението е възниквал и във връзка с решения на Конституционния съд. Според доклада, проблемът е бил обсъждан в периода между декември 2006 и март 2007 г. на специални срещи във всички федерални окръзи с участието на регионалните власти и на представители на администрацията на президента. Възникнала идеята да се създаде национален механизъм за филтриране, който да позволи разглеждане на оплаквания по Конвенцията на национално ниво. Комисарят е заключил, че е необходимо да се положат съвместни усилия, за да се отстранят корените на проблема, вместо просто да се намали броят на оплакванията.

В. Национални средства за защита във връзка с неизпълнението или забавеното изпълнение на съдебни решения

1. Правни разпоредби

(а) Гражданско право

26. Глава 25 от ГПК предвижда процедура за оспорване на действията или бездействията на държавните власти пред съд. Ако съдът установи, че оплакването е основателно, той разпорежда на съответния държавен орган да поправи установеното нарушение или незаконосъобразност (чл. 258).

27. Чл. 208 от ГПК предвижда „индексиране“ на присъдените от съда суми: съдът, който е присъдил плащането, може да индексира сумата по искане на една от страните въз основа на нарастването на официалния индекс на цените на дребно до датата на разплащането.

При неизпълнение на парично задължение и неоснователно обогатяване длъжникът дължи лихва за забава и други обезщетения за имуществени вреди (чл. 395 от Гражданския кодекс).

28. Вредите, причинени от незаконни действия и бездействия на държавните или общинските власти или на техни длъжностни лица, подлежат на обезщетяване от Федералната хазна или от бюджета на федералния орган (чл. 1069). Обезщетението за вреди, причинени на физическо лице поради незаконно осъждане, наказателно преследване, задържане под стража или забрана за напускане на населеното място по време на процеса, се присъжда в пълен размер, независимо от вината на съответните длъжностни лица и в съответствие с процедура, предписана от закона (чл. 1070 § 1). Вредите, причинени от правораздаването, се обезщетяват, ако вината на съдията се установи с влязла в сила присъда (чл. 1070 § 2).

29. В случай на неимуществени вреди, причинени на физическо лице от действия, нарушаващи неимуществените му права или засягащи други негови нематериални активи, съдът може да осъди нарушителя да плати съответното обезщетение (членове 151 и 1099 § 1). Обезщетение за неимуществени вреди, причинени от нарушаване на имуществени права на съответното лице, може да се търси единствено в случаите, предвидени от закона (чл. 1099 § 2 от Гражданския кодекс). Обезщетение за неимуществени вреди се дължи независимо от вината на нарушителя, ако е причинена смърт или телесна повреда или в случай на вреди, причинени от незаконно наказателно производство, разпространение на невярна информация, както и в други случаи, предвидени от закона (чл. 1100 от Гражданския кодекс).

(b) Наказателно право

30. Чл. 315 от Наказателния кодекс предвижда санкции за повтарящ се отказ на длъжностно лице или държавен служител да изпълни влязло в сила съдебно решение. Санкциите включват глоба, временно отстраняване от длъжност, общественополезен труд (*обязательные работы*) до 240 часа или лишаване от свобода до две години.

2. Решение на Конституционния съд от 25 януари 2001 г.

31. С решение № 1-Р от 25 януари 2001 г. Конституционният съд е приел, че чл. 1070 § 2 от Гражданския кодекс, който предвижда специални условия за отговорността на държавата за вреди, причинени от правораздаването, е съвместим с Конституцията. Той обаче е пояснил, че терминът „правораздаване” не включва съдебното производство в неговата цялост, а единствено съдебните актове по съществуващото на делото. Други съдебни актове – предимно от

процесуален характер – попадат извън обхвата на понятието „правораздаване”.

32. Отговорност на държавата за вреди, причинени от такива процесуални действия или бездействия като нарушението на разумния срок на съдебното производство, може да възникне дори и при липса на влязла в сила присъда срещу съдията, ако вината му бъде установена в гражданско производство. Конституционният съд подчертава обаче, че конституционното право на обезщетение от държавата за вреди не може да зависи от установяването на индивидуална вина на съдията. Лицето трябва да може да получи обезщетение за всяка вреда, настъпила вследствие на нарушение от съда на правото му на справедлив процес по смисъла на чл. 6 от Конвенцията.

33. Конституционният съд е приел, че Парламентът трябва да приеме законодателство, уреждащо основанията и процедурата за обезщетяване от държавата на вредите, причинени от незаконни действия или бездействия на съда или съдията, и да определи териториалната и материалната подсъдност на такива иски.

3. Решение на Върховния съд от 26 септември 2008 г. и нов законопроект за обезщетенията

34. На 26 септември 2008 г. пленум на Върховния съд е взел решение (№ 16) да представи пред руската Дума проект за конституционен закон за отговорност на държавата за вредите, причинени от нарушения на правото на съдебен процес в разумен срок и на правото на изпълнение в разумен срок на влезлите в сила съдебни решения (наричан по-нататък „Законопроектът за обезщетенията”). Върховният съд също така е решил да представи пред Държавната дума втори законопроект, въвеждащ промени в определени правни актове във връзка с приемането на Закона за обезщетенията. И двата законопроекта са били формално внесени в държавната Дума на 30 септември 2008 г.

35. Целта на законопроекта за обезщетенията е била в Русия да се установи национално средство за защита във връзка с нарушения на правото на съдебен процес в разумен срок и на изпълнение на влязло в сила съдебно решение в разумен срок (чл. 1 § 1). Предвиждало се също така жалбоподателите, чиито жалби все още не са били обявени за допустими от Съда, да могат да искат обезщетение за вреди съгласно законопроекта в шестмесечен срок след влизането му в сила, планирано за 1 януари 2010 г. (чл. 19). Законопроектът предвиждал, че исковите срещу държавата, с които се твърди нарушение на горепосочените права, подлежат на разглеждане от общите съдилища (чл. 3 § 1) и съдържа специфични правила, уреждащи процедурата по такива дела. Държавата се представлявала в производството от

Министерството на финансите (чл. 3 § 3). Последното носело тежестта да докаже, че изискването за разумен срок не е било нарушено, а ищецът – наличието на имуществени вреди (чл. 11 § 1). За да се произнесе, съдът оценявал сложността на делото, поведението на страните и на другите участници в процедурата и действията и бездействията на съда или прокуратурата, на страните в изпълнителното производство или съдебно-изпълнителните власти. Съдът оценявал и продължителността на нарушението и важноста на последиците от него за засегнатото лице (чл. 12). В случай че съдът установи нарушение, той следвало да присъди парично обезщетение за вредите, което се определяло в зависимост от конкретните обстоятелства по делото, от изискванията за справедливост и от стандартите по Конвенцията (чл. 14). Съдът можел да вземе отделно решение, с което да установи нарушение на закона от страна на съд или държавен служител и да разпорежи извършването на конкретни процесуални действия с указание да се докладва за извършеното в срок до един месец (чл. 15).

36. Пояснителният меморандум на Върховния съд посочвал необходимостта от допълнителни бюджетни средства, за да се гарантира изпълнението на законопроекта за обезщетенията. Средното обезщетение за всеки случай се оценявало на 3 050 евро, с оглед на обезщетенията, присъждани от Европейския съд по правата на човека по дела за неизпълнение на съдебни решения, които обикновено варирали между 1 200 и 4 900 евро.

37. Вторият законопроект въвежда изменения на други нормативни актове. Съгласно новия чл. 1070.1 от Гражданския кодекс, вредите, причинени от нарушения на изискването за разумен срок от страна на държавните власти в съдебни производства или при изпълнение на съдебни решения, се компенсирани от Федералната хазна. Съгласно новия чл. 242.2 от Кодекса за бюджета, съдебните решения, с които се предоставяло такова обезщетение, трябвало да се изпълнят в двумесечен срок.

4. Обръщение на президента на Руската федерация до Федералното събрание

38. В обръщението си до Федералното събрание от 5 ноември 2008 г. президентът на Руската федерация е заявил по-конкретно, че е необходимо да се установи механизъм за обезщетяване на вредите, причинени от нарушения на правото на гражданите на процес в разумен срок и на пълно и своевременно изпълнение на съдебните решения. Президентът е подчертал, че изпълнението на съдебните решения все още е голям проблем, който засяга всички съдилища, включително и Конституционния съд. Той е посочил също така, че проблемът се дължал най-вече на липсата на реална отчетност на

длъжностните лица и гражданите, които не изпълнявали съдебните решения, и че такава отчетност трябвало да се реализира.

III. ОТНОСИМИ МЕЖДУНАРОДНИ МАТЕРИАЛИ

A. Съвет на Европа

1. Комитет на министрите

39. На 3-5 декември 2007 г. Комитетът на министрите е подновил разглеждането съгласно чл. 46 § 2 от Конвенцията на групата решения на Съда срещу Русия, отнасяща се до неизпълнението или забавеното изпълнение на решения на националните съдилища (групата *Timofeyev and others*, CM/Del/OJ/DH(2007)1013 Public). На 19 декември 2007 г. Комитетът е приел следното решение (CM/Del/Dec(2007)1013 FINAL):

„Заместник-министрите, (...)

1. припомнят, че тези решения разкриват редица структурни проблеми в руската правна система, които по своя характер и мащаб силно накърняват нейната ефективност и причиняват многобройни нарушения на Конвенцията, които водят до нарастващ брой оплаквания до Съда;

2. с интерес отбелязват различните мерки, които са приети или са в процес на приемане от определени компетентни власти с оглед предотвратяването на нови подобни нарушения и обезщетяването на вече настъпили нарушения чрез създаване или подобряване на съответните национални процедури, мерки, които предстои да бъдат приведени в действие;

3. подчертават отново, че проблемите, които решенията разкриват, изискват спешни решения, за да се гарантира, че съответните права по Конвенцията се защитават адекватно на национално ниво и по този начин се предотврати внасянето на твърде висок брой подобни жалби до Съда;

4. приканват компетентните власти да продължат двустранните консултации със секретариата с оглед установяването на подходяща стратегия за приемане на необходимите мерки, включително създаването на ефективни национални средства за защита; (...)”

40. Проблемите, които стоят в основата на неизпълнението на решенията на националните съдилища в Русия, и различните мерки, които властите са предприели или обсъждат в контекста на изпълнението на решенията на Съда, са разгледани подробно в документите на Комитета на министрите CM/Inf/DH(2006)45 от 1 декември 2006 г. и CM/Inf/DH(2006)19rev3 от 4 юни 2007 г. Последният документ представя напредъка, който до момента е постигнат от руските власти, посочва редица нерешени въпроси и

предлага взимането на допълнителни мерки с оглед намирането на всеобхватно решение на проблема. Основните действия, които се предлагат, са обобщени както следва (виж СМ/Inf/DH(2006)19rev3, цитирано по-горе, стр. 1):

„- Подобрене на бюджетните процедури и на практическото изпълнение на бюджетните решения;

- Определяне на конкретен държавен орган, който да бъде ответник;

- Гарантиране на ефективно обезщетение за забава (индексиране, лихва за забава, обезщетение за специфични вреди, санкции за забавянето);

- Увеличаване на ефективността на националните средства за правилно изпълнение на съдебните решения;

- Подобряване на правната рамка, уреждаща принудителното изпълнение срещу публичните власти;

- Гарантиране на реална отговорност на държавните служители за неизпълнение;

Специално внимание се обръща на възможните начини за гарантиране на последователност на настоящите механизми за изпълнение чрез позволяване на Хазната и на съдия-изпълнителите да действат по допълващ начин в съответните си области на компетентност и под подходящ съдебен контрол. Силно ударение се поставя и върху възможните начини за предотвратяване на дела срещу държавата чрез подобрени бюджетни процедури, които биха позволили на държавата да изпълни навреме паричните си задължения.”

41. В препоръка Rec(2004)6 към страните членки относно подобряването на националните средства за защита, приета на 12 май 2004 г., Комитетът на министрите препоръчва, *inter alia*:

„(...) държавите членки да извършват преглед на ефективността на съществуващите вътрешноправни средства за защита в съответствие с решенията на Съда, в които се посочват структурни или общи недостатъци на националното законодателство или практика, и, когато това се налага, да създават ефективни средства за защита с оглед избягването на повтарящи се казуси, представени пред Съда (...)”

42. В приложението към препоръката се посочва, *inter alia*:

„(...) средства за защита след „пилотно” решение

13. Когато бъде произнесено решение, което посочва структурни или общи недостатъци на националното законодателство или практика („пилотно дело”) и когато има голям брой свързани със същия проблем висящи жалби или жалби, които предстои да бъдат внесени („повтарящи се случаи”), ответната държава би следвало да направи така, че потенциалните жалбоподатели да имат, където е уместно, ефикасни средства за защита, които биха им позволили да се обърнат към компетентен национален орган и които да могат да се приложат и спрямо настоящите жалбоподатели. Подобно бързо и ефикасно средство за защита би

им позволило да получат възмездяване на национално равнище в съответствие с принципа за субсидиарност на системата на Конвенцията.

14. Въвеждането на подобно национално средство за защита също така би намалило съществено натовареността на Съда. Макар и бързото прилагане на пилотното решение да е от ключово значение за решаването на структурния проблем и по такъв начин за недопускането на бъдещи жалби по същия въпрос, може да има и такава група хора, които вече са били засегнати от този проблем, преди той да бъде решен. (...)

16. В частност, след издаването на пилотното решение, в което е констатирано съществуването на специфичен структурен проблем, възможна алтернатива е прилагането на *ad hoc* подход, при който съответната държава да прецени целесъобразността на въвеждането на специфично средство за защита или да разшири съществуващо средство за защита посредством промяна в законодателството или чрез съдебно тълкуване. (...)

18. Когато въвеждат специфични средства за защита след пилотно дело, правителствата би следвало бързо да информират Съда, което да му позволи да ги отчете при разглеждането на нови повтарящи се случаи. (...)”

2. Парламентарна асамблея

43. В препоръка 1516 (2006) относно изпълнението на решенията на Европейския съд, приета на 2 октомври 2006 г., Парламентарната асамблея отбелязва с голяма тревога продължаващото съществуване в няколко държави на сериозни структурни проблеми, които водят до значителен брой повтарящи се констатации за нарушение на Конвенцията и представляват сериозна опасност за върховенството на закона в тези страни. Сред тези проблеми Асамблеята отбелязва някои сериозни пропуски в съдебната организация и процедури в Руската федерация, включително системно неизпълнение на решенията на националните съдилища, постановени срещу държавата (виж параграф 10.2). Асамблеята настоятелно приканва властите на съответните държави, включително и Руската федерация, да решат въпросите с най-голяма важност, посочени в резолюцията, и да дадат най-голям политически приоритет на тези действия.

44. В доклада на Комитета по право и права на човека, докладчикът г-н Erik Jurgens е призовал за спешно решаване на горепосочените проблеми, тъй като те засягат много голям брой хора в Русия. Той също така е предупредил, че притокът на значителен брой повтарящи се жалби до Съда вероятно ще подрони ефективността на механизма на Конвенцията (Дос. 11020). Той също така е заявил:

„58. Докладчикът приветства откровената и открита позиция на повечето руски длъжностни лица и институции, с които се срещна в Москва, както и тяхното ясно разбиране, че горепосочените проблеми засягат ефективността на руската съдебна система, а на практика и на държавата като цяло. Може би е показателно, че по-специално председателите на Конституционния съд и на

Върховния съд демонстрираха много конструктивно отношение, тъй като и двамата признаха проблемите и насърчиха докладчика в усилията му да окаже съдействие за намирането на решение за тях.

59. Властите предоставиха уверения, че най-важните проблеми ще бъдат разгледани с приоритет и че ще бъдат предприети подходящи действия, за да се гарантира бързото провеждане на реформите, изисквани в решенията на Европейския съд.

60. Ясната воля на руските власти да се справят с горепосочените важни проблеми заслужава приветствие. Докладчикът подчертава, че сложността на тези въпроси е от такъв порядък, че изисква засилени и съгласувани усилия на всички действащи лица в руската правна система.

61. Задълбочени стратегии за реформа в това отношение обаче все още предстои да бъдат разработени. С оглед на настоящите проблеми, повдигнати в решенията, и на други, които предстои да бъдат констатирани в бъдещи решения, докладчикът настоятелно препоръча на властите да създадат специален механизъм за междуведомствено сътрудничество при изпълнението на решенията на Съда в Страсбург. Постоянното участие на Парламента и на руската делегация в Асамблеята в процеса на изпълнение също е необходимо. Докладчикът е убеден, че неговите руски парламентарни колеги ще разгледат сериозно препоръката му за установяване на специален механизъм и процедура за парламентарен надзор на изпълнението на решенията на Съда в Страсбург, както и други относими предложения, направени в проекторезолюцията. Докладчикът също така вярва, че членовете на руската делегация в Асамблеята ще подкрепят и проследят приемането на специфичните мерки, изисквани в някои решения (за подробности виж Приложение III, Част III)."

В. ООН

45. В предварителното си становище след посещение в Русия от 19 до 29 май 2008 г. специалният докладчик на ООН относно независимостта на съдиите и адвокатите, г-н Leandro Despouy, изразява „сериозна тревога поради факта, че значителен процент от съдебните решения, включително такива срещу държавни служители, не се изпълняват". Той добавя, че „проблемите с изпълнението на съдебните решения в Русия допринасят за лошата репутация на съдебната власт сред населението".

ПРАВОТО

I. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 6 ОТ КОНВЕНЦИЯТА И НА ЧЛЕН 1 ОТ ПРОТОКОЛ № 1

46. Жалбоподателят се оплаква, че продължителният отказ на властите да изпълнят задължителни и подлежащи на изпълнение съдебни решения в негова полза е в нарушение на правото му на достъп до съд съгласно чл. 6 от Конвенцията и на правото му на мирно ползване на притежанията съгласно чл. 1 от Протокол № 1, които в относимата си част предвиждат:

Член 6 § 1

„Всяко лице, при решаването на правен спор относно неговите граждански права и задължения ..., има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок от ... съд...”

Член 1 от Протокол № 1

„Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да се ползва от своите притежания. Никой не може да бъде лишен от своите притежания освен в интерес на обществото и съгласно условията, предвидени в закона и в общите принципи на международното право...”

A. Становища на страните

1. Правителството

47. В първоначалното си писмено становище правителството възприема становището, че жалбоподателят не е изчерпал средствата за защита. В допълнителното си становище в отговор на становището на жалбоподателя обаче правителството не поддържа възражението си за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита.

48. Правителството твърди също така, че жалбоподателят вече не може да твърди, че е жертва на твърдените нарушения: вредите, причинени от забавянето на изпълнението на решенията, са били обезщетени с допълнителните индексации, присъдени от съдилищата съгласно чл. 208 от ГПК. В подкрепа на твърдението си, правителството се позовава на някои решения на Съда (по-специално *Netakina срещу Русия* (реш. по допустимост), № 14217/04, 10 юли

2007 г., и *Derkach срещу Русия* (реш. по допустимост), № 3352/05, 3 май 2007 г.).

49. Правителството твърди също така, че оплакванията са явно необосновани: според него, периодите от време от получаването на необходимите документи от компетентните власти до реалното плащане на присъдените суми са варирали между тринадесет дни и девет месеца, поради което са разумни в светлината на практиката на Съда. Правителството упреква жалбоподателя за това, че неколккратно е оттеглял изпълнителния лист по съдебното решение от 17 април 2003 г. и го е изпращал на различни институции. Съдебното решение от 4 декември 2003 г. е било изпълнено едва шест месеца след поправката му от 9 март 2006 г. Най-накрая, съдебното решение от 24 март 2006 г. е било изпълнено на два пъти: на 2 ноември 2006 г. в по-голямата му част и на 17 август 2007 г. в останалата част, т.е. само девет месеца след частичното изпълнение.

50. Най-накрая, правителството изтъква сложността на изпълнителното производство в този случай, като се има предвид, че е имало няколко съдебни решения. То подчертава и обективни обстоятелства като сложността на многопластовата федерална бюджетна система и законодателните промени, които са довели до забавяния в изпълнението, за които правителството не отговаря.

2. Жалбоподателят

51. Жалбоподателят твърди, че се е оплакал до различни държавни органи, включително до Министерството на финансите, Федералната хазна, прокуратурата и съдия-изпълнителя във връзка с периодични плащания в намален размер и/или забавяния при изпълнението на съдебни решения в негова полза. Според него, държавните власти е трябвало да проявят старание в това отношение, но не са предприели необходимите действия. Той намира, че изненадващо късите забавяния при изпълнението на решенията от 22 май 2007 и 21 август 2007 г. вероятно са били резултат от решението на Съда да уведоми правителството за жалбата му.

52. Що се отнася до другите три решения, жалбоподателят не се съгласява с начина, по който правителството е изчислило забавянията. Той твърди, че общото забавяне от 31 месеца при изпълнението на решението от 17 април 2003 г. се дължи на различни власти; изпълнителният лист по решението от 4 декември 2003 г. е останал в продължение на 21 месеца в Управлението на труда и социалното развитие в Шахти, без да бъдат предприети каквито и да било действия, след което същото е поискало от съда поправка на аритметична грешка; решението от 24 март 2006 г. е останало неизпълнено, макар и частично, до август 2007 г. Жалбоподателят

заклучава, че все още е жертва на нарушения на чл. 6 от Конвенцията и на чл. 1 от Протокол № 1.

В. Преценката на Съда

1. Допустимост

53. Съдът отбелязва, че правителството изрично се е отказало от възражението си относно неизчерпването на вътрешноправните средства за защита от жалбоподателя, и поради това няма да разглежда този въпрос.

54. Що се отнася до статуса на жертва на жалбоподателя, Съдът припомня, че съгласно чл. 34 от Конвенцията, „Съдът може да бъде сезиран с жалба от всяко лице ... ко[е]то твърд[и], че [е] жертва на нарушение от страна на някоя от високодоговарящите страни на правата, провъзгласени в Конвенцията или в протоколите към нея ...”.

55. На първо място на националните власти се пада отговорността да поправят всяко твърдяно нарушение на Конвенцията. В това отношение въпросът, дали жалбоподателят може да твърди, че е жертва на твърдяното нарушение, е относим на всички етапи на процедурата по Конвенцията (виж цитираното по-горе *Burdov*, § 30).

56. Съдът припомня, че решение или мярка, които са благоприятни за жалбоподателя, като например изпълнението на съдебно решение след допуснато значително забавяне, по принцип не са достатъчни, за да го лишат от статуса му на „жертва”, освен ако националните власти не са признали нарушението на Конвенцията, изрично или по същество, и не са предоставили обезвреда (виж *Petrushko срещу Русия*, № 36494/02, §§ 14-16, 24 февруари 2005 г., с допълнителни препратки). Така предоставената обезвреда трябва да бъде подходяща и достатъчна, в противен случай страната може да продължи да твърди, че е жертва на нарушението (виж *Scordino срещу Италия (№ 1)* [ГК], № 36813/97, § 181, ECHR 2006-..., и *Cocchiarella срещу Италия* [ГК], № 64886/01, § 72, ECHR 2006-...).

57. Правителството твърди, че националните съдилища са предоставили на жалбоподателя обезщетение за забавеното изпълнение на съдебните решения в негова полза чрез индексирание на първоначално присъдените суми съгласно чл. 208 от ГПК. Жалбоподателят не оспорва този факт, но твърди, че е запазил статуса си на жертва. Така Съдът трябва да се произнесе, дали индексирането представлява признаване на нарушенията на Конвенцията и дали е подходящо и достатъчно обезщетение в това отношение.

58. Съдът най-напред отбелязва, че посочените от правителството решения не признават изрично нарушенията на Конвенцията. Те предоставят обезщетение на базата на обективния факт, че е изминало

известно време между момента, в който сумите са били дължими, и момента, в който са платени. Така възниква въпросът, дали тези решения признават по същество твърдените нарушения. Съдът обаче не намира за необходимо да се произнесе по този въпрос, предвид заключението си по-долу по въпроса, доколко предоставеното обезщетение е подходящо и достатъчно.

59. По последния въпрос Съдът отбелязва, че чл. 208 от ГПК позволява на съдилищата единствено да индексират присъдените суми в съответствие с официален индекс на цените, като по този начин компенсират обезценяването на националната валута. Така присъденото обезщетение покрива единствено загубите, свързани с инфлацията, а не и каквито и да било други вреди, понесени от жалбоподателя, били те имуществени или неимуществени. Правителството не предоставя никакъв аргумент за противното. Съдът вече е разгледал този въпрос и по други дела срещу Русия и е заключил, че обезщетението единствено на инфлационните загуби, колкото и да е достъпно и ефективно по закон и на практика, не представлява подходяща и достатъчна обезвреда, както се изисква от Конвенцията (виж *Moroko срещу Русия*, № 20937/07, § 27, 12 юни 2008 г.). Що се отнася до по-ранните решения, цитирани от правителството (виж параграф 48 по-горе), Съдът отново потвърждава, че те са били взети с оглед на конкретните обстоятелства на тези индивидуални случаи (виж цитираното по-горе *Moroko*, § 26) и не трябва да се тълкуват като установяващи какъвто и да било общ принцип, който би бил в противоречие с настоящото заключение на Съда.

60. Съдът съответно заключава, че жалбоподателят не е получил подходящо и достатъчно обезщетение във връзка с твърдените нарушения и поради това може все още да претендира, че е жертва съгласно чл. 34 от Конвенцията. Следователно, възражението на правителството следва да се отхвърли.

61. Що се отнася до другите аргументи на страните, Съдът отбелязва, че те повдигат сериозни въпроси, които изискват разглеждане по същество. Следователно, Съдът заключава, че оплакването не е явно необосновано по смисъла на чл. 35 § 3 от Конвенцията и не е недопустимо на друго основание. Поради това, то следва да се обяви за допустимо.

2. По същество

62. Страните не спорят, че въпросните пет съдебни решения в настоящия случай са били изпълнени изцяло, но с известни забавяния. Единственият въпрос, по който Съдът трябва да се произнесе, е дали тези забавяния са нарушили Конвенцията.

63. Този въпрос е спорен между страните поне във връзка с три от петте решения: правителството намира, че забавянията са били до

десет месеца и са в съответствие с Конвенцията; жалбоподателят намира, че забавянията са много по-продължителни и поради това са в нарушение на Конвенцията.

64. С оглед на тези различни становища, Съдът намира за уместно да припомни и изясни основните принципи, установени в практиката му, от които следва да се ръководи при разглеждането на съответните въпроси по Конвенцията.

(а) Общи принципи

65. Правото на достъп до съд, защитено от чл. 6, би било илюзорно, ако националната правна система на дадена договаряща държава позволява влязло в сила, задължително съдебно решение да остане изпълнено в ущърб на една от страните. Поради това, изпълнението на решение, произнесено от съд, трябва да се счита за неразделна част от „процеса“ за целите на чл. 6 (виж *Hornsby срещу Гърция*, 19 март 1997 г., § 40, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-II).

66. От това следва, че едно неразумно забавяне при изпълнението на задължително съдебно решение може да бъде в нарушение на Конвенцията (виж *Burdov срещу Русия*, № 59498/00, ECHR 2002-III). Обосноваността на такова забавяне следва да се оцени, като се отчете по-конкретно сложността на изпълнителното производство, собственото поведение на жалбоподателя и това на компетентните власти и размерът и характерът на присъдените от съда суми (виж *Raulyan срещу Русия*, № 22000/03, § 31, 15 февруари 2007 г.).

67. Макар и Съдът да взима под внимание законните срокове в изпълнителното производство, тяхното неспазване не води автоматично до нарушение на Конвенцията. Известно забавяне може да бъде оправдано в даден конкретен случай, но във всички случаи то не може да бъде от такъв порядък, че да наруши същината на правото, защитено по чл. 6 § 1 (виж цитираното по-горе *Burdov*, § 35). Така например, Съдът е установил по неотдавнашно дело срещу Русия, че общо забавяне от девет месеца при изпълнението от властите на съдебно решение не е *prima facie* неразумно по Конвенцията (виж цитираното по-горе *Moroko*, § 43). Такова предположение обаче не освобождава Съда от необходимостта да оцени забавянето в светлината на горепосочените критерии (виж параграф 66 по-горе) и да отчете и другите относими обстоятелства (виж цитираното по-горе *Moroko*, §§ 44-45).

68. От лице, което е получило съдебно решение срещу държавата, не може да се очаква да заведе отделно изпълнително производство (виж *Metaxas срещу Гърция*, № 8415/02, § 19, 27 май 2004 г.). В такива случаи ответната държавна институция трябва да бъде надлежно уведомена за съдебното решение и по този начин да ѝ се даде възможност да предприеме всички необходими действия, за да го

изпълни или препрати на друга компетентна държавна институция, отговорна за изпълнението. Това е особено вярно в ситуация, при която с оглед на сложността и на възможното застъпване на процедурите за изпълнение и за принудително изпълнение, жалбоподателят може да има разумно съмнение относно това, коя институция отговаря за изпълнението или принудителното изпълнение на съдебното решение (виж *Akashev срещу Русия*, № 30616/05, § 21, 12 юни 2008 г.).

69. От спечелилия делото може да се изисква да предприеме някои процесуални действия, за да си получи присъденото вземане, било то в процедурата за доброволно изпълнение на решението от държавата или за принудителното му изпълнение със съответните изпълнителни мерки (виж *Shvedov срещу Русия*, № 69306/01, § 29–37, 20 октомври 2005 г.). Също така, не е неразумно властите да поискат от жалбоподателя да представи допълнителни документи, като например банкова сметка, за да направят възможно или за да ускорят изпълнението на решението (виж, *mutatis mutandis*, *Kosmidis and Kosmidou срещу Гърция*, № 32141/04, § 24, 8 ноември 2007 г.). Изискването за сътрудничество от страна на кредитора обаче не трябва да отива отвъд строго необходимото, и във всеки случай не освобождава властите от задължението им по Конвенцията да предприемат навременни действия по своя собствена инициатива, въз основа на информацията, с която разполагат, за да изпълнят решението срещу държавата (виж цитираното по-горе *Akashev*, § 22). Така Съдът намира, че тежестта да се осигури спазването на съдебното решение срещу държавата пада на първо място върху държавните власти, считано от деня, в който решението влезе в сила и стане изпълняемо.

70. Сложността на националната процедура за изпълнение или на държавната бюджетна система не може да освободи държавата от задължението ѝ по Конвенцията да гарантира на всекиго правото на изпълнение в разумен срок на влязло в сила и подлежащо на изпълнение съдебно решение. Властите нямат право и да се позовават на липсата на средства или други ресурси (като например жилища), за да оправдаят неизпълнението на съдебен дълг (виж цитираното по-горе *Burdov*, § 35, и *Kukalo срещу Русия*, № 63995/00, § 49, 3 ноември 2005 г.). Задача на договарящите държави е да организират правните си системи по такъв начин, че компетентните власти да могат да изпълнят задължението си в това отношение (виж *mutatis mutandis* *Comingersoll S.A. срещу Португалия* [ГК], № 35382/97, § 24, ECHR 2000-IV, и *Frydlender срещу Франция* [ГК], № 30979/96, § 45, ECHR 2000-VII).

(b) Приложение на тези принципи в настоящия случай

71. Съдът ще разгледа забавянията при изпълнението на петте съдебни решения в настоящия случай въз основа на гореизложените принципи.

(i) Решение от 17 април 2003 г.

72. Решението на Градския съд на Шахти от 17 април 2003 г. е влязло в сила и е подлежало на изпълнение на 9 юли 2003 г. и на тази дата ответната институция е знаела или е трябвало да знае за задължението си да плати на жалбоподателя присъдената по делото сума. Това, че жалбоподателят е представил изпълнителния лист един месец по-късно, не засяга началния момент на задължението на властите да изпълнят съдебното решение. От жалбоподателя не е можело да се очаква да заведе изпълнително или друго подобно производство (виж параграф 68 по-горе). Считано от тази дата, ответната институция е имала задължение да предприеме всички необходими действия, по своя собствена инициатива или в сътрудничество с други отговорни федерални и/или местни власти, за да гарантира, че необходимите суми са предоставени на разположение, за да се плати държавният дълг. Действително, изглежда, че ответната институция е разполагала с всички необходими елементи, като например адрес и банкова сметка на жалбоподателя, за да пристъпи към плащане във всеки един момент.

73. Следователно, срокът, в който властите са изпълнили съдебното решение, трябва да се изчислява от момента, в който то е влязло в сила и е станало изпълняемо, или 9 юли 2003 г., до момента, в който присъдената сума е била платена на жалбоподателя, или 19 август 2005 г. От това следва, че решението от 17 април 2003 г. е било изпълнено след две години и един месец.

74. Такова продължително забавяне при плащането на присъдената сума е очевидно несъвместимо с посочените по-горе изисквания на Конвенцията и Съдът не намира оправдание за него.

75. По-конкретно, следва да се отбележи, че изпълнението не е било сложно: решението е изисквало плащането на сума пари. Жалбоподателят не е създавал пречки пред изпълнението. Той не може да бъде упрекнат и за това, че е опитал да потърси съдействие от съдия-изпълнителя и от Федералната хазна, след като е чакал напразно в продължение на повече от девет месеца ответникът да изпълни доброволно съдебното решение. От друга страна, Съдът отбелязва, че изпълнителният лист е престоил напразно в различни институции през продължителни периоди от време, а именно – девет месеца в ответната институция, четири месеца при съдия-изпълнителя и единадесет месеца във Федералната хазна. Съдът не намира оправдание за това бездействие. Сложността на многопластовата бюджетна система, на

която се позовава правителството, не може да оправдае липсата на подходяща координация между властите и тяхното бездействие през посочените периоди.

76. Съдът намира горепосочените елементи за достатъчни, за да заключи, че държавата не е изпълнила в разумен срок съдебното решение от 17 април 2003 г.

(ii) Решение от 4 декември 2003 г.

77. Съдебното решение от 4 декември 2003 г. е влязло в сила на 15 декември 2003 г. и е било изпълнено на 18 октомври 2006 г. Следователно, на властите е отнело две години и десет месеца, за да го изпълнят. Вярно е, както е посочено от правителството, че съдът е изменил двукратно това решение. Първата поправка е била извършена на 14 ноември 2005 г. по искане на ответната институция и първоначално присъдената сума е била намалена с 155 рубли (4 евро). Необходимостта от такава поправка обаче би могла в най-добрия случай да обясни само малка част от общото забавяне. Правителството обаче не предлага обяснение за близо двете години, изминали между 15 декември 2003 г. и 14 ноември 2005 г. То не е информирало Съда и за каквито и да било действия, предприети от ответната институция за изпълнението на съдебното решение през този период. Дори и да се предположи, че властите са действали с повече старание на един по-късен етап, такова продължително забавяне е достатъчно за Съда, за да намери нарушение на правото на жалбоподателя на изпълнение на това съдебно решение в разумен срок.

(iii) Решение от 24 март 2006 г.

78. Съдът намира за безспорно, че решението от 24 март 2006 г., което е влязло в сила на 22 май 2006 г., е било изпълнено на 2 ноември 2006 г., но само частично. Страните също се съгласяват, че пълното изпълнение на решението е станало едва на 17 август 2007 г.

79. Като отбелязва, че властите са действали с относително старание, плащайки основната част от дълга в шестмесечен срок, Съдът намира че чл. 6 налага задължението да се изпълни влязлото в сила и подлежащо на изпълнение съдебно решение изцяло. Поради това, Съдът ще разгледа въпроса, дали целият период до пълното плащане на сумата е бил разумен. Времето, за което властите са изпълнили изцяло съдебното решение, е една година и почти три месеца.

80. Както е видно по-специално от становището на правителството и от писмото на заместник-прокурора на Шахти от 29 април 2007 г., представено от жалбоподателя, пълното изпълнение на съдебното решение не е било възможно поради липсата на съответен регламент и процедури на федерално ниво. Действително, присъдените от Градския

съд на Шахти индексации не са били платени на жалбоподателя преди приемането на конкретна процедура за това от Министерството на финансите (виж параграф 19 по-горе).

81. Съдът обаче не намира в становището на правителството никакви аргументи, оправдаващи повече от едногодишното забавяне при приемането от Министерството на финансите на новата процедура. Съдът не може да обясни забавянето и с обективните трудности, посочени от правителството: въпросът изглежда е бил изцяло под контрола на правителството. Във всеки случай, липсата на общи регламенти или процедури на федерално ниво не може сама по себе си да оправдае такова продължително забавяне при изпълнението на влязло в сила и подлежащо на изпълнение съдебно решение. Според Съда, правото на достъп до съд не би било ефективно, ако изпълнението на влязло в сила и подлежащо на изпълнение съдебно решение в конкретен случай би зависело от приемането от администрацията на общи процедури или разпоредби в съответната област.

82. Най-накрая, що се отнася до естеството на присъдената сума, правителството твърди, че въпросните помощи не са били единствения източник на доходи за жалбоподателя и поради това са били от по-малка важност. Съдът не може да се съгласи с този аргумент, като се има предвид, че поне някои от тези суми са представлявали значително по размер обезщетение за увреждането на здравето на жалбоподателя на мястото на ядрената катастрофа в Чернобил, довело до постоянна инвалидност. Според Съда, такива суми в никакъв случай не могат да бъдат окачествени като маргинални или незначителни по своя характер.

83. С оглед на тези обстоятелства, Съдът заключава, че пропускът на властите да изпълнят изцяло в продължение на година и почти три месеца съдебното решение от 24 март 2006 г. също е нарушил правото на жалбоподателя на достъп до съд.

(iv) Решения от 22 май и 21 август 2007 г.

84. Съдът отбелязва, че решенията на Градския съд на Шахти от 22 май и 21 август 2007 г. са влезли в сила съответно на 4 юни и 3 септември 2007 г.; те са били изпълнени съответно на 5 декември и 3 декември 2007 г. Следователно, властите са изпълнили решенията съответно за шест и за три месеца.

85. Жалбоподателят посочва определени първоначални трудности при изпълнението на първото решение, които са били отстранени бързо, след като Съдът е уведомил правителството за настоящата жалба. Дори и това да е така, Съдът отбелязва, че периодите съответно от шест и три месеца, през които властите са изпълнили тези решения, сами по себе си не изглеждат неразумни; освен това, Съдът не намира

основания да счита, че тези забавяния са накърнили естеството на правото на жалбоподателя на достъп до съд.

(v) *Заклучения*

86. С оглед на изложеното по-горе, Съдът заключава, че като са забавили изпълнението на решенията на Градския съд на Шахти от 17 април 2003, 4 декември 2003 и 24 март 2006 г., властите са нарушили правото на жалбоподателя на достъп до съд. Следователно, има нарушение на чл. 6 от Конвенцията.

87. С оглед на факта, че задължителните и подлежащи на изпълнение съдебни решения са създали установено право на плащане в полза на жалбоподателя, което следва да се счита за „притежание” по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1 (виж *Vasilopoulou срещу Гърция*, № 47541/99, § 22, 21 март 2002 г.), то продължителният пропуск на властите са изпълнят тези решения нарушава също така и правото на жалбоподателя на мирно ползване на неговите притежания (виж цитираното по-горе *Burdov*, § 41). Следователно, има нарушение и на чл. 1 от Протокол № 1.

88. С оглед на констатациите в параграфи 84-85 по-горе, Съдът заключава, че няма нарушение на чл. 6 и на чл. 1 от Протокол № 1 по отношение на изпълнението на решенията от 22 май 2007 и 21 август 2007 г.

II. СЪЩЕСТВУВАНЕ НА ЕФЕКТИВНИ ВЪТРЕШНОПРАВНИ СРЕДСТВА ЗА ЗАЩИТА, ИЗИСКВАНИ ОТ ЧЛЕН 13 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

89. Жалбоподателят не твърди, че липсват ефективни вътрешноправни средства за защита във връзка с оплакването му за продължително неизпълнение от властите на съдебни решения в негова полза. Съдът въпреки това отбелязва, че във все повече жалби пред него, отнасящи се до неизпълнение или късно изпълнение на решения на националните съдилища, се повдига оплакването за неефективност на вътрешноправните средства за защита. Поради това, той взе решение да разгледа този въпрос служебно по чл. 13 в настоящия случай и да поиска становища от страните. Чл. 13 предвижда:

„Всеки, чиито права и свободи, провъзгласени в тази Конвенция, са нарушени, има право на ефикасни правни средства за тяхната защита пред съответните национални власти, дори и нарушението да е извършено от лица, действащи при упражняване на служебни функции.”

А. Становища на страните

90. Жалбоподателят не е изложил никакви конкретни аргументи във връзка със съществуването на вътрешноправни средства за защита и тяхната ефективност. В предишното си становище той посочва, че безуспешно се е оплаквал до различни власти, включително и до Министерството на финансите, Федералната хазна, прокуратурата и съдия-изпълнителя.

91. Правителството твърди, че в настоящия случай е имало няколко ефективни средства за защита срещу неизпълнение, които жалбоподателят не е използвал. На първо място, Конституцията гарантира на всяко лице съдебна защита и правото да обжалва пред съд действията и бездействията на властите. Закон № 4866-1 от 27 април 1993 г. и глава 25 от ГПК позволяват такива действия или бездействия да бъдат обявени за незаконни от съдилищата, като по този начин се открива пътя към воденето на иск за обезщетение и към наказателно производство съгласно чл. 315 от Наказателния кодекс срещу отговорните за забавянето на изпълнението длъжностни лица. Представен е пример от практиката: с решение от 13 юли 2007 г. Ленинският районен съд в Чебоксари, Република Чувашия, е приел, че бездействието на регионалния финансов департамент е незаконно, и е разпоредил присъдената от съда сума да бъде изплатена в срок от един работен ден.

92. На второ място, правителството твърди, че глава 59 от Гражданския кодекс представлява правно основание за търсенето както на имуществени, така и на неимуществени вреди за забавено изпълнение, и че това средство за защита е доказало своята ефективност на практика. Посочени или цитирани са четири примера за съдебна практика, с която е присъдено обезщетение за неимуществени вреди (решение от 23 октомври 2006 г. по делото *Khakimov* у на Новосавиновския районен съд в Казан, Република Татарстан; решения, приети на неуточнени дати по делото *Akuginova and others* от Районния съд на Елиста, Република Калмикия; решение от 3 август 2004 г. по делото *Butko* на Кировския районен съд в Астрахан; решение от 28 март 2008 г. по делото *Shubin* на Градския съд на Белорецк, Република Башкортостан).

93. На трето място, правителството се позовава на чл. 208 от ГПК и на чл. 395 от Гражданския кодекс и твърди, че те представляват правно основание за търсене на обезщетение за имуществени вреди. Първата разпоредба позволява индексирание на присъдените от съда суми и приложението ѝ не зависи от установяването на вина за забавянията; дадени са няколко примера за успешното ѝ прилагане. Втората дава възможност да се претендират лихви за забава и обезщетение за допълнителни имуществени вреди, произтичащи от забавеното

изпълнение; представени са две решения на Върховния съд, с които се прилага тази разпоредба по дела за неизпълнение през 2002 и 2006 г.

94. Най-накрая, правителството твърди, че Върховният съд е подготвил проект за конституционен закон, с който се въвежда вътрешноправно средство срещу прекомерната продължителност на съдебните производства и забавеното изпълнение на съдебни решения, и че той скоро ще бъде разгледан от правителството.

95. Правителството заключава, че руското право предоставя съвкупност от различни средства, които трябва да се разглеждат като цяло; те са формулирани ясно и се прилагат на практика, както се изисква от чл. 13.

В. Оценката на Съда

1. Общи принципи

96. Съдът припомня, че чл. 13 дава директен израз на задължението на държавите, установено с чл. 1 от Конвенцията, да защитават правата на човека на първо място и предимно в собствените си правни системи. Поради това, той изисква от държавите да осигурят национално средство за защита, което да доведе до разглеждането по същество на „защитимо оплакване” по Конвенцията и до предоставянето на подходяща обезвреда (виж *Kudła срещу Полша* [ГК], № 30210/96, § 152, ECHR 2000-XI).

97. Обхватът на задълженията на договарящите държави по чл. 13 варира в зависимост от характера на оплакването на жалбоподателя; „ефективността” на дадено „средство за защита” по смисъла на чл. 13 не зависи от сигурността на благоприятния изход за жалбоподателя. Същевременно, средството за защита, изисквано от чл. 13, трябва да бъде „ефективно” на практика, както и по закон, в смисъл, че предотвратява твърдяното нарушение или продължаването му или предоставя адекватна обезвреда за всяко нарушение, което вече е настъпило. Дори и дадено средство само по себе си да не е достатъчно, за да задоволи изискванията на чл. 13, съвкупността от средства, осигурени от националното право, може да стори това (виж цитираното по-горе *Kudła*, §§ 157-158, и *Wasserman срещу Русия* (№ 2), № 21071/05, § 45, 10 април 2008 г.).

98. Що се отнася по-конкретно да делата за продължителност на производството, средство за защита, имащо за цел ускоряване на производството, за да се избегне прекомерната му продължителност, е най-ефективното решение (виж *Scordino срещу Италия* (№ 1) [ГК], № 36813/97, § 183, ECHR 2006-...). По същия начин, в случаите на неизпълнение на съдебни решения, всяко средство за защита, за да се избегне нарушението, като се осигури навременно изпълнение, по

принцип е от най-голямо значение. Когато обаче решението е постановено в полза на физическо лице срещу държавата, първото по принцип не следва да бъде заставяно да използва такива средства (виж, *mutatis mutandis*, цитираното по-горе *Metaxas*, § 19): тежестта да се изпълни такова решение пада на първо място върху държавните органи, които трябва да използват всички средства, които са осигурени от националната правна система, за да ускорят изпълнението, като по този начин предотвратят нарушенията на Конвенцията (виж, *mutatis mutandis*, цитираното по-горе *Akashev*, § 21-22).

99. Държавите могат също така да изберат да въведат само компенсаторно средство, без същото да бъде считано за неефективно. Когато такова компенсаторно средство е на разположение в националната правна система, Съдът трябва да остави по-широка свобода на преценка на държавата, за да ѝ позволи да организира средството по начин, който е съвместим със собствената ѝ правна система и традиции и съответства на стандарта на живот в съответната страна. Съдът въпреки това трябва да се увери, че начинът, по който националният закон се тълкува и прилага, води до последици, които са съвместими в принципите на Конвенцията, тълкувани в светлината на практиката на Съда (виж цитираното по-горе *Scordino*, § 187-191). Съдът е установил критерии за проверка на ефективността на компенсаторното средство във връзка с прекомерна продължителност на съдебното производство. Тези критерии, които се прилагат и спрямо делата за неизпълнение (виж цитираното по-горе *Wasserman*, §§ 49 и 51), са следните:

- искът за обезщетение трябва да се разгледа в разумен срок (виж цитираното по-горе *Scordino*, § 195 *in fine*);
- обезщетението трябва да се плати бързо и в общия случай не по-късно от шест месеца от датата, на която решението, с което се присъжда обезщетението, е влязло в сила (пак там, § 198);
- процесуалните правила, уреждащи иска за обезщетение, трябва да съответстват на принципа за справедливост, гарантиран от чл. 6 от Конвенцията (пак там, § 200);
- правилата относно правните разноски трябва да не налагат прекомерно бремене на ищците, когато искът им е основателен (пак там, § 201);
- нивото на обезщетение не трябва да бъде неразумно в сравнение със сумите, присъждани от Съда по подобни дела (пак там, §§ 202-206 и 213).

100. Във връзка с последния критерий Съдът е посочвал, че по отношение на имуществените вреди националните съдилища са очевидно в по-добра позиция, за да определят тяхното съществуване и размер. Ситуацията обаче е различна по отношение на неимуществените вреди. Съществува силна, макар и оборима

презумпция, че прекомерно продължителните производства причиняват неимуществени вреди (виж цитираните по-горе *Scordino*, §§ 203-204, и *Wasserman*, §50). Съдът намира, че тази презумпция е особено силна в случай на прекомерно закъснение при изпълнението от държавата на съдебно решение, постановено срещу нея, като се има предвид неизбежното разочарование, което възниква при пренебрегването от държавата на задължението ѝ да изпълни дълга си и фактът, че жалбоподателят вече е водил съдебно дело и искът му е бил уважен.

2. Приложение на тези принципи в настоящия случай

(а) Превантивни средства за защита

101. Съдът припомня, че вече е установил по няколко дела, че в руската правна система няма превантивно средство, което да може да ускори изпълнението на съдебно решение срещу държавен орган (виж *Lositskiy срещу Русия*, № 24395/02, §§ 29-31, 14 декември 2006 г., и *Isakov срещу Русия*, № 20745/04, § 21-22, 19 юни 2008 г.). Той е установил по-конкретно, че съдия-изпълнителят няма правомощието да застави държавата да плати съдебноустановения дълг.

102. Невъзможността на съдия-изпълнителя да въздейства по какъвто и да било начин изпълнението на съдебните решения в полза на жалбоподателя, а още по-малко да му предостави обезвреда, е очевидна и в настоящия случай. През април и юни 2004 г. съдия-изпълнителят е започнал изпълнителни производства във връзка със съдебните решения от 14 април и 4 декември 2003 г. През юли 2004 г. те са били прекратени, без да доведат до никакъв резултат. Регионалният директорат на Министерството на правосъдието в Ростов е уведомил жалбоподателя с писмо от 12 юли 2004 г., че съдия-изпълнителят нямал правомощие да запорира главната банкова сметка (*лицевой счет*) на ответното ведомство, а в същото време разплащателната сметка (*расчетный счет*) на същото, от която можело да се изземват средства, не съдържала никакви авоари.

103. Правителството твърди, че още едно средство, осигурено от глава 25 от ГПК, може да има превантивен ефект. Съдът обаче вече разгледа неговата ефективност и заключи, че съдебното обжалване на бездействието на длъжника би довело до едно чисто декларативно съдебно решение, повтарящо онова, което вече е очевидно от първоначалното решение, а именно – че държавата трябва да плати дълга си (виж цитираното по-горе *Moroko*, § 25). Що се отнася до възможността на съда да разпорежи действия за обезвреда съгласно чл. 258 от ГПК, това ново съдебно решение не би приближило жалбоподателя до желаната цел, а именно - реално плащане на присъдените от съда суми (виж *Jasiūnienė срещу Литва* (реш. по

допустимост), № 41510/98, 24 октомври 2000 г., и *Plotnikovu срещу Русия*, № 43883/02, § 16, 24 февруари 2005 г.). Показателно е, че в единствения пример за приложение на тази разпоредба, даден пред Съда (виж параграф 91 по-горе), правителството не е уточнило, дали ответното ведомство действително е изпълнило заповедта на националния съд да плати присъдената сума в едномесечен срок. Поради това, Съдът намира, че това средство не позволява ефективно предотвратяване на нарушението в случай на неизпълнение на съдебно решение срещу държавата.

104. Що се отнася до чл. 315 от Наказателния кодекс, посочен от правителството, и до широкия кръг от санкции, предвидени в него, Съдът не изключва вероятността такова принудително действие да допринесе за промяна на отношението на онези, които недопустимо бавят изпълнението на съдебни решения. Съдът обаче не разполага с доказателства за практическата му ефективност. Напротив, тази разпоредба не е била приложена, въпреки многократните оплаквания на жалбоподателя до компетентните власти, включително до прокуратурата (виж параграф 80 по-горе). При тези обстоятелства, Съдът не може да приеме, че тази разпоредба е ефективна както на теория, така и на практика, както се изисква от чл. 13 от Конвенцията.

(b) Компенсаторни средства

(i) Имуществени вреди

105. Съдът е разгледал неколккратно въпроса за ефективността на определени компенсаторни средства, на които се позовава правителството.

106. По отношение на обезщетението за имуществени вреди поради забавяне на изпълнението, правителството се позовава на възможностите, които предоставят чл. 395 от Гражданския кодекс и чл. 208 от ГПК. Що се отнася до първата разпоредба, Съдът не разполага с достатъчно доказателства за нейната ефективност. Двете решения, цитирани от правителството, не показват съществуването на широкоразпространена и непротиворечива съдебна практика в това отношение. Тъкмо напротив, в едно от двете цитирани дела по-долните съдилища двукратно са отхвърлили иска за обезщетение, подаден съгласно чл. 395, на основание, че кредиторът не е доказал, че длъжникът е използвал неплатената сума за себе си и поради това носи отговорност по тази разпоредба. В тази връзка Съдът се позовава на своята констатация, че средство за защита, чието използване зависи от установяването на вина на длъжника, не е ефективно в случаите на неизпълнение на съдебни решения от страна на държавата (виж цитираното по-горе *Moroko*, § 29, и параграфи 111-113 по-долу).

107. Ситуацията е различна по отношение на средството, предоставено съгласно чл. 208 от ГПК, което позволява индексирание на присъдените парични суми. Съдът отбелязва, че физически лица като жалбоподателя често получават обезщетение за инфлационни загуби на основание на чл. 208 от ГПК. От особено значение е фактът, подчертан от правителството и илюстриран с конкретни примери, че това обезщетение се изчислява и присъжда в рамките на проста процедура, без да се изисква ищецът да доказва вина или незаконно бездействие от страна на властите. Съдът също така отбелязва, че това обезщетение се е изчислявало въз основа на обективен официален индекс на цените на дребно, който действително е отразявал обезценяването на националната валута (сравни с *Akkuş срещу Турция*, 9 юли 1997 г., §§ 30-31, *Reports* 1997-IV, и *Aka срещу Турция*, 23 септември 1998 г., §§ 48-51, *Reports* 1998-VI). Така това средство за защита е в състояние да компенсира свързаните с инфлацията загуби. Фактът, че жалбоподателят многократно е получил такова обезщетение, също потвърждава, че разпоредбата се прилага от съдилищата по дела за неизпълнение.

108. От друга страна, плащането на такова обезщетение е било забавено в настоящия случай, което сериозно е подронило практическата ефективност на това средство. Съдът се съгласява, че властите се нуждаят от време, за да извършат плащане. Той обаче припомня, че периодът нормално не следва да надвишава шест месеца от датата, на която решението, с което е присъдено обезщетението, влезе в сила (виж цитираното по-горе решение *Scordino*, § 198). Като има предвид всички материали, с които разполага, Съдът не е убеден, че това изискване системно се спазва във връзка с плащането на обезщетенията, присъждани от националните съдилища по чл. 208 от ГПК. Дори обаче да се приеме, че изискването за бързо плащане на такова обезщетение се спазва, това средство само по себе си не може да предостави достатъчна обезвреда, тъй като то може да компенсира единствено вредите, произтичащи от обезценяването на парите (виж параграф 59 по-горе).

(ii) *Неимуществени вреди*

109. Съдът трябва също да разгледа въпроса, дали глава 59 от Гражданския кодекс, на която се позовава правителството, представлява ефективно средство за обезщетяване на неимуществените вреди в случай на неизпълнение на съдебно решение. Съдът припомня, че вече е оценил ефективността на това средство по няколко неотдавнашни дела в контекста както на чл. 35 § 1, така и на чл. 13 от Конвенцията.

110. Съдът е установил, че макар и възможността за такова обезщетение да не е напълно изключена, това средство не предлага

разумни изгледи за успех, по-специално поради факта, че същото зависи от установяването на вината на властите (виж цитираното по-горе *Moroko*, §§ 28-29). В настоящия случай правителството не оспорва факта, че обезщетението по глава 59 зависи от това условие, за разлика от индексиранието по чл. 208 от ГПК (виж параграф 107 по-горе).

111. В това отношение Съдът се позовава на много силната, макар и оборима презумпция, че прекомерното забавяне на изпълнението на влязло в сила и подлежащо на изпълнение съдебно решение води до причиняването на неимуществени вреди (виж параграф 100 по-горе). Обстоятелството, че обезщетяването на неимуществените вреди по дела за неизпълнение зависи от вината на ответното ведомство, е трудно съвместимо с тази презумпция. В действителност, забавянията при изпълнението на съдебни решения, установени от Съда, не се дължат непременно на пропуски от страна на ответното ведомство в даден случай, но могат да бъдат резултат и от порочни механизми на федерално и/или местно ниво, не на последно място поради прекомерно усложняване и формализъм на бюджетните и финансовите процедури, които значително забавят прехвърлянето на средства между отговорните ведомства и последващото им плащане на крайните получатели.

112. Съдът отбелязва, че Гражданският кодекс изброява много ограничен брой случаи, в които обезщетение за неимуществени вреди може да се търси независимо от наличието на вина на ответника (по-специално членове 1070 § 1 и 1100). Нито прекомерно продължителните производства, нито забавянето при изпълнението на съдебните решения попадат в този списък. В допълнение, когато вредите са причинени от правораздаването, Кодексът изисква също и вината на съдията да бъде установена с влязла в сила присъда, за да може да бъде присъдено обезщетение (чл. 1070 § 2).

113. При тези обстоятелства, Конституционният съд е приел през 2001 г., че конституционното право на обезщетение от държавата на вредите, причинени от процесуални действия, включително от прекомерно продължителни производства, не трябва да зависи от установяването на индивидуална вина на съдията. Като се е позовал, *inter alia*, на чл. 6 от Конвенцията, Конституционният съд е намерил, че парламентът следва да приеме законодателство, уреждащо основанията и процедурата за търсене на такова обезщетение. Съдът обаче отбелязва, че такова законодателство все още не е прието.

114. Правителството все пак твърди, че глава 59 се прилага успешно на практика, като цитира четири конкретни примера от националната съдебна практика. Съдът отбелязва, че същите примери са били цитирани от правителството и по други подобни дела, и потвърждава своето виждане, че те са извънредни и изолирани случаи, а не доказателство за установена и постоянна съдебна практика.

Поради това, те не могат да променят предишното заключение на Съда, че въпросното средство не е ефективно нито на теория, нито на практика.

115. Освен това, Съдът отбелязва, че дори и в такива изключителни случаи на приложение на глава 59 нивото на присъденото обезщетение за неимуществени вреди понякога е неразумно ниско в сравнение със сумите, присъждани от Съда по подобни дела за неизпълнение. Така например, по делото *Butko*, цитирано от правителството, ищецът е получил 2 000 рубли (55 евро) за неимуществени вреди (решение от 3 август 2004 г.). Същата сума е била присъдена за такива вреди и на V. Mukhlynova по делото *Akuginova and others*, също споменато от правителството (решение от 22 януари 2006 г.). Съдът също така припомня, че вече е установил по две други дела, че сумите, присъдени на жалбоподателите за неимуществени вреди във връзка с късно изпълнение на съдебни решения, са явно неразумни в светлината на практиката на Съда (виж цитираното по-горе *Wasserman*, § 56, и *Gayvoronskiy срещу Русия*, № 13519/02, § 39, 25 март 2008 г.). В допълнение, в първия случай обезщетението е било присъдено след прекомерно продължително производство, а във втория случай е било платено със значително забавяне.

116. С оглед на посочените недостатъци, Съдът намира, че средството за защита, осигурено от глава 59 от Гражданския кодекс, не може да бъде считано за ефективно на теория и на практика, както се изисква от чл. 13 от Конвенцията.

(с) Заключение

117. Съдът заключава, че не е налице ефективно вътрешноправно средство за защита - нито превантивно, нито компенсаторно - което да позволява адекватна и достатъчна обезвреда в случаи на нарушения на Конвенцията поради продължително неизпълнение на съдебни решения, постановени срещу държавата или срещу нейни институции. Следователно, има нарушение на чл. 13 от Конвенцията.

III. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 14 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

118. Като се позовава на чл. 14 от Конвенцията, жалбоподателят се оплаква от дискриминация поради пропускателна власт да приложат Закона за задължителното обществено осигуряване от 1998 г. (№ 125-ФЗ) спрямо лицата, участвали в овладяването на катастрофата в Чернобил, при същите условия, както спрямо други професионални групи. Той твърди по-конкретно, че не е получил лихвата за забава, която се предвижда в този Закон. Правителството твърди, че този въпрос засяга прилагането на националното право и е изцяло от компетентността на националните съдилища.

119. Съдът отбелязва, че с решението на Градския съд на Шахти от 4 декември 2003 г. искът на жалбоподателя по горепосочения Закон е бил уважен (виж параграф 14 по-горе). Във всеки случай, оплакването на жалбоподателя за твърдяна дискриминация е трябвало най-напред да бъде повдигнато пред националните съдилища съгласно чл. 35 § 1 от Конвенцията. Жалбоподателят не е доказал, че е изчерпал средствата за защита в това отношение. Той също така не е обосновал твърдението си пред Съда. Поради това, Съдът намира, че няма данни за нарушение на чл. 14, поради което отхвърля това оплакване.

IV. ТВЪРДЯНО НЕПЪЛНО ПЛАЩАНЕ НА ОБЕЗЩЕТЕНИЕТО, ПРИСЪДЕНО С РЕШЕНИЕТО НА СЪДА ОТ 7 МАЙ 2002 Г.

120. Жалбоподателят се оплаква и от пропуска на властите да му платят пълната сума на обезщетението, присъдено от Съда с решението му от 7 май 2002 г. Според неговите изчисления, сумата от 3 000 евро в деня на плащането е била равностойна на 94 981,50 рубли, докато той е получил само 92 724,60 рубли. Той съответно претендира, че е ощетен с 2 256,90 рубли.

121. Съдът припомня, че съгласно чл. 46 § 2 от Конвенцията, надзорът над изпълнението на решенията му е поверен на Комитета на министрите (виж параграфи 10-11 по-горе). Съдът не е компетентен да разгледа това оплакване, което е трябвало да бъде адресирано до Комитета на министрите (виж *Haase and others срещу Германия* (реш. по допустимост), № 34499/04, 7 февруари 2008 г.).

V. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 46 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

122. Съдът отбелязва от самото начало, че неизпълнението или забавеното изпълнение на решения на националните съдилища представлява повтарящ се проблем в Русия, който е довел до множество нарушения на Конвенцията. Съдът вече е намерил такива нарушения по повече от 200 съдебни решения след първата такава констатация по делото *Burdov* през 2002 г. Поради това, Съдът намира, че е уместно и навременно да разгледа настоящото второ дело, заведено от същия жалбоподателя, по чл. 46 от Конвенцията, който гласи:

„Член 46 Задължителна сила и изпълнение на решенията

1. Високогоговорящите страни се задължават да изпълняват окончателните решения по същество на Съда по всяко дело, по което те са страна.

2. Окончателното решение на Съда се изпраща на Комитета на министрите, който следи за неговото изпълнение.”

А. Становища на страните

123. Жалбоподателят твърди, че повтарящият се отказ на руските власти да изпълняват решения на националните съдилища, постановени срещу тях, представлява системен проблем, което е видно и от повтарящото се неизпълнение на такива решения в неговия случай.

124. Правителството твърди, че такъв проблем не съществува нито по отношение на изпълнението на съдебните решения, нито по отношение на вътрешноправните средства за защита. То твърди, че Конституционният съд не е оспорил съществуването на специална процедура за изпълнение на съдебни решения срещу държавата (решение от 14 юли 2005 г.). Били са приети и конкретни нормативни актове, уреждащи плащането на помощи на жертвите на Чернобил. През 2007 г. са били отделени и значителни бюджетни средства за плащането на неуредени задължения по съдебни решения, а действителните нужди от такива средства са били предвидени в бюджета за 2007 г. Правителството заключава, че е имало ясни механизми за изпълнение на такива решения, по-специално по отношение на жертвите на Чернобил. Сложността на тези механизми се е дължала на многопластовата структура на бюджетната система и на необходимостта от координация между федералните и местните власти. Правителството представя и статистическа информация за изпълнението на съдебните решения, предоставена от федералните министерства и от съдия-изпълнителите.

В. Преценката на Съда

1. Общи принципи

125. Съдът припомня, че чл. 46 от Конвенцията, тълкуван в светлината на чл. 1, налага на ответната държава задължението да предприеме, под надзора на Комитета на министрите, подходящи генерални и/или индивидуални мерки, за да гарантира правото на жалбоподателя, което е било нарушено съгласно решението на Съда. Такива мерки трябва също така да бъдат взети и по отношение на други лица в положението на жалбоподателя, по-специално чрез решаването на проблемите, довели до констатациите на Съда (виж *Scozzari and Giunta срещу Италия* [ГК], №№ 39221/98 и 41963/98, § 249, ECHR 2000 VIII; *Christine Goodwin срещу Обединеното кралство* [ГК], № 28957/95, § 120, ECHR 2002 VI; *Lukenda срещу Словения*, № 23032/02, § 94, ECHR 2005-X; и *S. and Marper срещу Обединеното кралство* [ГК], №№ 30562/04 и 30566/04, § 134, ECHR 2008 ...). Това задължение е било подчертавано последователно от

Комитета на министрите по време на надзора над изпълнението на решенията на Съда (виж, наред с много други източници, Временни резолюции DH(97)336 по дела, свързани с продължителността на производството в Италия; DH(99)434 по дела, свързани с действието на службите за сигурност в Турция; ResDH(2001)65 по делото *Scozzari and Giunta срещу Италия*; ResDH(2006)1 по делата *Ryabykh и Volkova*).

126. За да се улесни ефективното изпълнение на решенията в съответствие с тези насоки, Съдът може да приеме процедура за пилотно решение, чрез която да определи ясно с решение наличието на структурни проблеми, стоящи в основата на нарушенията, и да посочи конкретни мерки или действия, които да се предприемат от ответната държава за поправянето им (виж *Broniowski срещу Полша* [ГК], 31443/96, §§ 189-194 и диспозитива, ECHR 2004-V, и *Hutten-Czapska срещу Полша* [ГК] № 35014/97, ECHR 2006-... §§ 231-239 и диспозитива). Този съдебен подход обаче се възприема при надлежно зачитане на функциите на съответните органи по Конвенцията: Комитетът на министрите следва да оцени изпълнението на индивидуалните и генералните мерки по чл. 46 § 2 от Конвенцията (виж, *mutatis mutandis*, *Broniowski срещу Полша* (приятелско споразумение) [ГК], № 31443/96, § 42, ECHR 2005-IX, и *Hutten-Czapska срещу Полша* (приятелско споразумение) [ГК], № 35014/97, § 42, 28 април 2008 г.).

127. Друга важна цел на процедурата за приемане на пилотно решение е да се подтикне ответната държава да разреши голям брой индивидуални случаи, произтичащи от същия структурен проблем на национално ниво, като по този начин приложи принципа на субсидиарност, който стои в основата на системата на Конвенцията. Действително, задачата на Съда, както е дефинирана в чл. 19, а именно - да „осигури спазването на задълженията, поети от високодоговарящите страни съгласно Конвенцията и протоколите към нея”, не би била постигната по най-добрия начин чрез повтаряне на едни и същи констатации в голяма серия от дела (виж, *mutatis mutandis*, *E.G. срещу Полша* (реш. по допустимост), № 50425/99, § 27, 23 септември 2008 г.). Целта на процедурата за приемане на пилотно решение е да се улесни най-бързото и ефективно решаване на проблем, засягащ защитата на съответните права по Конвенцията, в националния правов ред (виж *Wolkenberg and Others срещу Полша* (реш. по допустимост), № 50003/99, § 34, ECHR 2007-... (откъси)). Докато действията на ответната държава на първо място трябва да имат за цел решаването на такъв проблем и въвеждането, където е уместно, на ефективни вътрешноправни средства за защита във връзка с въпросните нарушения, те могат да включват също и *ad hoc* решения, като приятелски споразумения с жалбоподателите или едностранни предложения за обезвреда в съответствие с изискванията на

Конвенцията. Съдът може да реши да отложи разглеждането на всички подобни дела, като по този начин даде на ответната държава възможност да ги уреди по такива различни начини (виж, *mutatis mutandis*, цитираното по-горе *Broniowski*, § 198, и *Xenides-Arestis срещу Турция*, № 46347/99, § 50, 22 декември 2005 г.).

128. В случай обаче, че ответната държава не приеме такива мерки след пилотното решение и продължи да нарушава Конвенцията, Съдът няма да има друг избор, освен да възобнови разглеждането на всички подобни висящи пред него жалби и да се произнесе по тях с решение, за да гарантира ефективното спазване на Конвенцията (виж, *mutatis mutandis*, цитираното по-горе *E.G.*, § 28).

2. Приложение на тези принципи в настоящия случай

(а) Приложение на процедурата за пилотно решение

129. Съдът отбелязва, че настоящото дело може да се разграничи в някои отношения от определени предишни „пилотни случаи“, като например *Broniowski* и *Hutten-Czapska*. Действително, лицата в положението на жалбоподателя не принадлежат непременно към „определяема група граждани“ (сравни с цитираните по-горе *Broniowski*, § 189, и *Hutten-Czapska*, § 229). Освен това, двете посочени по-горе решения са били първите, с които са били установени нови структурни проблеми, стоящи в основата на множество подобни дела, заведени впоследствие, докато настоящият случай е поставен за разглеждане, след като проблемът с неизпълнението на съдебни решения в Русия е бил подробно описан в около 200 решения.

130. Въпреки тези разлики, Съдът намира за уместно да приложи процедурата за приемане на пилотно решение в настоящия случай, с оглед по-специално на повтарящия се и упорит характер на стоящите в основата му проблеми, на големия брой хора, засегнати от тях в Русия, и на спешната нужда да им бъде осигурена бърза и подходяща обезвреда на национално ниво.

(б) Съществуване на несъвместима с Конвенцията практика

131. Съдът отбелязва на първо място, че установените в настоящото решение нарушения не са породени нито от изолиран инцидент, нито от някакво особено стечение на обстоятелствата в конкретния случай, а се дължат на недостатъци на нормативната рамка и/или на административното поведение на властите при изпълнението на влезли в сила и подлежащи на изпълнение съдебни решения, с които е присъдено плащането на парични суми от държавните власти (сравни с цитираните по-горе *Broniowski*, § 189, и *Hutten-Czapska*, § 229).

132. Въпреки че правителството отрича наличието на такава ситуация в допълнителното си становище, становището му по настоящото дело изглежда в противоречие с почти безспорното признание както на национално, така и на международно ниво на съществуването на структурни проблеми в тази област (виж параграфи 25 и 38-45 по-горе). В допълнение, проблемите изглежда са били признати от компетентните руски власти (виж по-специално цитираното по-горе СМ/Inf/DH(2006)45) и са подчертавани многократно от Комитета на министрите. В неотдавнашните решения на Комитета се посочва по-специално, че въпросните структурни проблеми в руската правна система по своя характер и мащаб засягат сериозно нейната ефективност и водят до много голям брой нарушения на Конвенцията (виж параграф 39 по-горе).

133. Изразените безпокойства и констатациите на различни власти и институции са в съответствие с около 200 решения на Съда, които подчертават многобройните аспекти на структурните проблеми, които стоят в основата на нарушенията и които засягат не само жертвите на Чернобил, както е в настоящия случай, но и други големи групи от руското население, включително и някои уязвими групи. Така например, често е било установявано, че държавата бави значително изпълнението на съдебни решения, с които се разпорежда плащането на социални помощи, като например пенсии или детски надбавки, обезщетения за вреди, причинени по време на военна служба или вследствие на незаконно обвинение. Съдът не може да пренебрегне факта, че близо 700 жалби срещу Русия, разкриващи подобни обстоятелства, понастоящем са висящи пред него и че по някои от делата като настоящото Съдът установява нарушения на Конвенцията за втори път по отношение на същите жалбоподатели (виж цитираното по-горе *Wasserman (№ 2)* и *Kukalo v. Russia (№ 2)*, № 11319/04, 24 юли 2008 г.). Освен това, жертвите на неизпълнение или на забавено изпълнение не разполагат с ефективно средство за защита, нито превантивно, нито компенсаторно, което да им позволи търсенето на адекватна и достатъчна обезвреда на национално ниво (виж параграфи 101-117 по-горе).

134. Констатациите на Съда, разглеждани във връзка с други материали на негово разположение, ясно показват, че такива нарушения отразяват упорита структурна дисфункция. Съдът отбелязва с голяма загриженост, че установените в настоящия случай нарушения са настъпили няколко години след решението му от 7 май 2002 г., независимо от задължението на Русия по чл. 46 да приеме, под надзора на Комитета на министрите, необходимите компенсаторни и превантивни мерки, както на индивидуално, така и на местно ниво. Съдът отбелязва по-специално, че едно от съдебните решения в полза на жалбоподателя е останало неизпълнено чак до август 2007 г., не на

последно място заради пропуска на компетентните власти да приемат необходимите процедури (виж параграфи 80-81 по-горе).

135. С оглед на изложеното по-горе, Съдът заключава, че настоящата ситуация трябва да бъде квалифицирана като несъвместима с Конвенцията практика (виж *Bottazzi срещу Италия* [ГК], № 34884/97, § 22, ECHR 1999-V).

(с) Генерални мерки

136. Съдът отбелязва, че установените по настоящото дело проблеми по чл. 6 и чл. 1 от Протокол № 1 са широкомабашни и сложни по своя характер. Те не произтичат от конкретна правна разпоредба или от конкретна празнина в руското право. Следователно, те изискват прилагането на всеобхватни и комплексни мерки, евентуално от законодателен и административен характер, засягащи различни власти както на федерално, така и на местно ниво. Под надзора на Комитета на министрите, ответната държава остава свободна да избере средствата, чрез които да изпълни правното си задължение по чл. 46 от Конвенцията, при условие, че такива мерки са съвместими със заключенията, съдържащи се в решението на Съда (виж цитираното по-горе *Scozzari and Giunta*, § 249).

137. Съдът отбелязва, че приемането на такива мерки е било обсъдено подробно от Комитета на министрите в сътрудничество с руските компетентни власти (виж решенията и документите, цитирани в параграфи 39-40 по-горе). Решенията и документите на Комитета показват, че макар и изпълнението на необходимите мерки далеч да не е приключило, в това отношение се обмислят или извършват допълнителни действия (виж основните подходи, описани в параграф 40 по-горе). Съдът отбелязва, че този процес повдига редица сложни правни и практически въпроси, които по принцип отиват отвъд съдебната функция на Съда. При тези обстоятелства, той ще се въздържа от посочване на конкретна генерална мярка, която да бъде взета. Комитетът на министрите е в по-добра позиция и с по-подходящ инструментариум, за да проследи необходимите реформи, които Русия трябва да проведе в това отношение. Поради това, Съдът оставя на Комитета на министрите задачата да се увери, че Руската федерация, в съответствие със задълженията си по Конвенцията, ще приеме необходимите мерки, съответстващи на заключенията на Съда в настоящото решение.

138. Съдът обаче отбелязва, че ситуацията е различна, що се отнася до нарушението на чл. 13 във връзка с липсата на ефективни вътрешноправни средства за защита. Съгласно чл. 46 от Конвенцията, констатациите на Съда в параграфи 101-117 по-горе ясно изискват установяването на ефективно вътрешноправно средство за защита или на комбинация от средства, позволяващи предоставяне на адекватно и

достатъчно обезщетение на голям брой хора, засегнати от въпросните нарушения. В светлината на заключенията на Съда изглежда малко вероятно такова ефективно средство да може да се създаде без промяна на националното законодателство по определени въпроси.

139. В това отношение Съдът придава голямо значение на констатациите на руския Конституционен съд, който след януари 2001 г. е призовавал парламента да създаде процедура за обезщетяване на вредите, произтичащи, *inter alia*, от прекомерно продължителни производства. От особено значение е констатацията, направена в светлината на чл. 6 от Конвенцията, че такова обезщетение не може да зависи от установяването на вина (виж параграф 32-33 по-горе). Съдът също така приветства законодателната инициатива, неотдавна започната от Върховния съд в това отношение, и отбелязва законопроектите, внесени за разглеждане в парламента на 30 септември 2008 г. с оглед въвеждането на средства за защита във връзка с въпросните нарушения (виж параграфи 34-36 по-горе). Съдът отбелязва с интерес препращането към стандартите по Конвенцията като основа за определянето на обезщетението за вреди, както и че средният размер на обезщетението за забавено изпълнение е бил изчислен въз основа на практиката на Съда (виж параграфи 35 и 36 по-горе).

140. Не е задача на Съда обаче да оцени общата адекватност на продължаващата реформа, нито да определи кой би бил най-подходящият начин за създаване на необходимите вътрешноправни средства за защита (виж цитираното по-горе *Hutten-Czapska*, § 239). Държавата може да измени обхвата на съществуващите средства за защита или да добави нови средства, за да гарантира наистина ефективно обезщетение за нарушенията на съответните права по Конвенцията (виж цитираните по-горе *Lukenda*, § 98; и *Xenides-Arestis*, § 40). Държавата също трябва да гарантира, под надзора на Комитета на министрите, че новото средство или комбинацията от средства зачита както на теория, така и на практика изискванията на Конвенцията, изложени в настоящото решение (виж по-специално §§ 96-100). За да сторят това, властите могат също така да вземат предвид препоръката на Комитета на министрите Rec(2004)6 до държавите членки относно подобряването на вътрешноправните средства за защита.

141. Съдът съответно заключава, че ответната държава трябва да въведе средство за защита, което да осигури наистина ефективно обезщетение за нарушенията на Конвенцията, свързани с продължителното неизпълнение от държавните власти на съдебни решения, постановени срещу държавата или нейните институции. Такова средство за защита трябва да съответства на принципите на Конвенцията, изложени по-специално в настоящото решение, и да

бъде на разположение в срок от шест месеца от датата, на която настоящото решение влезе в сила (сравни с цитираното по-горе *Xenides-Arestis*, § 40, и т. 5 от диспозитива).

(d) Обезщетение, което да се осигури в подобни случаи

142. Съдът припомня, че една от целите на процедурата за приемане на пилотно решение е да позволи предоставянето на най-бърза възможна обезвреда на национално ниво на голям брой хора, страдащи от структурния проблем, установен в пилотното решение (виж параграф 127 по-горе). Така в пилотното решение може да бъде взето решение, че производствата по всички дела, произтичащи от същия структурен проблем, ще бъдат отложени до изпълнението на съответните мерки от ответната държава. Съдът намира за уместно да възприеме подобен подход след настоящото решение, като същевременно направи разграничение между вече висящите дела пред Съда и тези, които могат да бъдат заведени в бъдеще.

(i) Жалби, внесени след постановяването на настоящото решение

143. Съдът ще отложи процедурата по всички нови жалби, внесени пред него след постановяването на настоящото решение, в които жалбоподателите се оплакват единствено от неизпълнение и/или забавено изпълнение на решения на националните съдилища, с които държавните власти са били осъдени да платят парични суми. Отлагането ще има действие за срок от една година след влизането в сила на настоящото решение. Жалбоподателите по такива дела ще бъдат съответно уведомени.

(ii) Жалби, внесени преди постановяването на настоящото решение

144. Съдът обаче решава да възприеме различен подход по отношение на жалбите, внесени преди постановяването на настоящото решение. Според Съда, би било несправедливо, ако жалбоподателите по такива дела, които вече са страдали с години от продължаващо нарушение на правото им на достъп до съд и са потърсили помощ от този Съд, да бъдат заставени отново да отнесат оплакванията си до националните власти, независимо дали на основание на новото средство или по други причини.

145. Поради това, Съдът намира, че ответната държава трябва да предостави адекватно и достатъчно обезщетение, в срок до една година от датата на влизане в сила на настоящото решение, на всички жертви на неизпълнение или на неразумно забавено изпълнение от държавните власти на задължение, установено в тяхна полза с решение на национален съд, които са внесли жалбите си в Съда преди постановяването на настоящото решение и за чиито жалби правителството е било уведомено съгласно чл. 54 § 2(b) от Правилника

на Съда. Припомня се, че забавянията при изпълнението на решенията следва да се изчисляват и оценяват в съответствие с изискванията на Конвенцията, и по-специално в съответствие с критериите, установени в настоящото решение (виж по-конкретно параграфи 66-67 и 73 по-горе). Според Съда, такова обезщетение може да се постигне чрез служебното прилагане от властите на ефективното вътрешноправно средство по тези дела или чрез *ad hoc* решения, като приятелски споразумения с жалбоподателите или едностранни предложения за обезщетение в съответствие с изискванията на Конвенцията (виж параграф 127 по-горе).

146. До приемането на вътрешноправните средства за защита от руските власти, Съдът решава да отложи състезателното производство по всички такива дела за една година, считано от датата, на която решението влезе в сила. Това решение не засяга правомощието на Съда във всеки момент да обяви за недопустимо което и да било от тези дела или да го заличи от списъка си с дела след приятелско споразумение между страните или поради решаването на въпроса с други средства съгласно членове 37 или 39 от Конвенцията.

VI. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

147. Чл. 41 от Конвенцията предвижда:

„Ако Съдът установи нарушение на Конвенцията или на протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната високостоговареща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.”

А. Вреди

148. Жалбоподателят претендира общата сума от 40 000 евро за имуществени и неимуществени вреди. Той твърди, че е понесъл страдания, причинени от продължаващия и упорит отказ на държавата да изпълни националните съдебни решения, независимо от първата му успешна жалба до Съда. Претенциите си за имуществени вреди обосновава с твърдения пропуск на властите да му платят лихва за забава съгласно Закона за задължителното обществено осигуряване от 1998 г. (виж параграф 118 по-горе).

149. Правителството твърди, че жалбоподателят не е понесъл имуществени вреди и че установяването на нарушение би представлявало достатъчно обезщетение за евентуалните неимуществени вреди. То се позовава на някои дела за неизпълнение, при които Съдът или е присъдил скромни суми (*Plotnikovu срещу Русия*, № 43883/02, § 34, 24 февруари 2005 г.) за неимуществени вреди,

или е решил, че установяването на нарушението е достатъчно (*Poznakhirina срещу Русия*, № 25964/02, 24 февруари 2005 г.; *Sharovalova срещу Русия*, № 2047/03, 5 октомври 2006 г.; *Shestopalova and Others срещу Русия*, № 39866/02, 17 ноември 2005 г.; и *Bobrova срещу Русия*, № 24654/03, 17 ноември 2005 г.).

150. Съдът припомня, че е отхвърлил оплакването на жалбоподателя за неплащането на лихва за забава съгласно Закона за задължителното обществено осигуряване от 1998 г. (виж параграф 119 по-горе); поради това, той отхвърля и претенциите на жалбоподателя за имуществени вреди в тази връзка.

151. Що се отнася до неимуществените вреди, Съдът приема, че жалбоподателят е претърпял страдания и разочарования вследствие на установените нарушения. Съдът също така намира, че въпросът е готов за решаване и може да бъде разгледан в настоящото решение, без да се чака приемането на горепосочените генерални мерки (виж параграф 141 по-горе).

152. Съдът не може да се съгласи с правителството, че установяването на нарушение би било достатъчно обезщетение. В това отношение той се позовава на много силната презумпция, че неизпълнението или късното изпълнение на влязло в сила и подлежащо на изпълнение съдебно решение причинява неимуществени вреди (виж параграфи 100 и 111 по-горе). От мнозинството от решенията на Съда е видно, че по принцип такива нарушения на Конвенцията водят до страдания и разочарования, които не могат да бъдат компенсирани единствено с установяването на нарушение.

153. В светлината на гореизложеното, делата, цитирани от правителството, представляват изключение. Действително, позицията на Съда по тези дела може да бъде обяснена с доста специфичните обстоятелства по тях, не на последно място и с оглед на много малките суми, присъдени от националните съдилища (по-малко от 100 евро в повечето случаи) и незначителната стойност на присъдените суми спрямо доходите на жалбоподателите (виж цитираното по-горе *Poznakhirina*, § 35).

154. Съдът припомня, че определя размера на сумите за неимуществени вреди с оглед на фактори като възрастта и личния доход на жалбоподателя, естеството на присъдените от съда суми, продължителността на изпълнителното производство и други относими аспекти (виж цитираното по-горе *Plotnikovy*, § 34). Здравословното състояние на жалбоподателя също се взема предвид, а също и броят на решенията, които не са били изпълнени правилно и/или навреме. Всички тези фактори могат да засегнат в различна степен присъдената от Съда сума за неимуществени вреди и дори да доведат до неприсъждане на обезщетение. Същевременно, от

практиката на Съда се вижда ясно, че такива суми по принцип са пряко зависими от периода от време, през който влязло в сила и подлежащо на изпълнение съдебно решение е останало неизпълнено.

155. Като се връща към обстоятелствата на настоящия случай, Съдът припомня, че с решението си от 7 май 2002 г. той е присъдил на същия жалбоподател 3 000 евро във връзка с неимуществените вреди, понесени от него в резултат на забавяния при изпълнението на три съдебни решения, като периодите, които са попадали под юрисдикцията на Съда, са били от близо една до три години (виж цитираното по-горе *Burdov*, §§ 36 и 47).

156. В настоящия случай същият жалбоподател е понесъл подобни забавяния при изпълнението на три други решения на националните съдилища, с които са били присъдени подобни суми. Поради това, установените от Съда нарушения по принцип изискват присъждането на сума, равна или много близка до присъдената с решението от 7 май 2002 г. Съдът също така ще вземе предвид вероятността страданията и разочарованията, произтичащи от неизпълнението на решения на националните съдилища, да са станали по-интензивни поради съществуването на практика, несъвместима с Конвенцията, тъй като по принцип такава практика сериозно подкопава доверието на гражданите в съдебната система. Този фактор обаче трябва да бъде преценен в светлината на отношението и усилията на ответната държава за борба с такава практика в стремежа ѝ да изпълни задълженията си по Конвенцията (виж параграф 137 по-горе). Съдът трябва също така да вземе под внимание допълнителните особености на това дело. Необходимо е да се приеме, че страданията и разочарованията на жалбоподателя са се засилили от упорития отказ на властите да платят дълга си, установен със съдебни решения, независимо от първото решение, с което Съдът е намерил нарушения по заведена от него жалба. В резултат на това, жалбоподателят не е имал друг избор, освен да потърси защита чрез бавната международна съдебна процедура пред Съда. С оглед на този важен елемент, Съдът намира, че едно по-високо обезщетение би било подходящо във връзка с неимуществените вреди на жалбоподателя в настоящия случай.

157. С оглед на изложеното по-горе и като преценява по справедливост, както се изисква от чл. 41 от Конвенцията, Съдът присъжда на жалбоподателя 6 000 евро като обезщетение за неимуществени вреди.

В. Разноски

158. Жалбоподателят не е поискал обезщетение за направените разноски. Поради това, Съдът не присъжда никаква сума по това перо.

С. Лихва за забава

159. Съдът намира за подходящо лихвата за забава да бъде определена на базата на пределната лихва при отпускане на заем от Европейската централна банка, към която да се добавят три процентни пункта.

ПО ИЗЛОЖЕНИТЕ СЪОБРАЖЕНИЯ, СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Обявява* за допустимо оплакването, свързано с продължителния отказ на властите да изпълнят влезли в сила и подлежащи на изпълнение съдебни решения в полза на жалбоподателя, а останалата част от оплакванията – за недопустими;
2. *Решава*, че има нарушение на чл. 6 от Конвенцията и на чл. 1 от Протокол № 1 във връзка с продължителния отказ на държавата да изпълни три решения на националните съдилища, с които властите са били осъдени да платят на жалбоподателя парични суми;
3. *Решава*, че няма нарушение на чл. 6 от Конвенцията и на чл. 1 от Протокол № 1 във връзка с изпълнението на съдебните решения от 22 май 2007 г. и 21 август 2007 г.;
4. *Решава*, че има нарушение на чл. 13 от Конвенцията поради липсата на ефективни вътрешноправни средства за защита във връзка с неизпълнението на съдебните решения в полза на жалбоподателя;
5. *Решава*, че горните нарушения се дължат на практика, несъвместима с Конвенцията, която се състои в повтарящи се откази на държавата да изпълни съдебни задължения, по отношение на които пострадалите страни не разполагат с ефективно вътрешноправно средство за защита;
6. *Решава*, че ответната държава трябва да създаде, в шестмесечен срок от датата, на която решението стане окончателно съгласно чл. 44 § 2 от Конвенцията, ефективно вътрешноправно средство за защита или комбинация от такива средства, които да осигурят адекватна и достатъчна обезвреда във връзка с неизпълнението или забавеното изпълнение на съдебни решения в съответствие с принципите на Конвенцията, както са установени в практиката на Съда;

7. *Решава*, че ответната държава трябва да предостави такова обезщетение, в срок до една година от датата, на която решението стане окончателно, на всички жертви на неплащане или на неразумно забавено плащане от държавните власти на суми, присъдени им със съдебно решение, които са внесли жалбите си до Съда преди постановяването на настоящото решение и за чиито жалби правителството е било уведомено съгласно чл. 54 § 2 (b) от Правилника на Съда;
8. *Решава*, че до приемането на горепосочените мерки Съдът ще отложи за една година, считано от датата, на която решението стане окончателно, производството по всички дела, свързани единствено с неизпълнение и/или забавено изпълнение на решения на националните съдилища, с които държавните власти са осъдени да платят парични суми, без да се засяга правомощието на Съда по всяко време да обяви за недопустима всяка такава жалба или да я заличи от списъка си с дела в резултат на постигнато приятелско споразумение между страните или на решаването на въпроса по друг начин, съгласно членове 37 или 39 от Конвенцията;
9. *Решава*
- (а) че ответната държава следва да плати на жалбоподателя в тримесечен срок от датата, на която решението стане окончателно, 6 000 (шест хиляди) евро, плюс всеки данък, който може да бъде дължим, като обезщетение за неимуществени вреди, които да бъдат конвертирани в руски рубли при ставка, приложима в деня на плащането;
 - (б) че от изтичането на горепосочения тримесечен срок до окончателното изплащане върху горните суми ще се дължи проста лихва, равна на пределната лихва при отпускане на заем от Европейската централна банка през периода на забава, завишена с три процентни пункта;
10. *Отхвърля* останалата част от претенциите на жалбоподателя за справедливо обезщетение.

Изготвено на английски език и обявено писмено на 15 януари 2009 г., съгласно чл. 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

André Wampach
Заместник-секретар

Christos Rozakis
Председател

© Съвет на Европа/Европейски съд по правата на човека, 2013 г.

Официалните езици на Европейския съд по правата на човека са английски и френски. Този превод не обвързва Съда и Съдът не поема никаква отговорност за качеството му. Преводът може да бъде свален от базата данни с практиката на Европейския съд по правата на човека HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) или от всяка друга база данни, на която Съдът го е предоставил. Преводът може да бъде възпроизвеждан за нетърговски цели, при условие че е цитирано пълното заглавие на делото и посочената по-горе информация за авторските права. В случай че възнамерявате да използвате за търговски цели която и да било част от този превод, моля свържете се с publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.